

/ 68

चादावा

जून १९९१

वाचकांसाठी मज निवेदन

'चांदोबा' च्या प्रकाशनासाठी लागणाऱ्या व्युत्पन्न कायदाची किंमत अलिकडे भरमसाठ वाढली आहे तरी पण मासिकाची किंमत न वाढवण्याचा आम्ही भरपूर प्रयत्न केला. आता मात्र 'चांदोबा' च्या सध्याच्या किंमतीत तो प्रकाशित करणे केवळ अशक्य आहे. म्हणून नाइलाजाने आम्हाला पुढील अंकापासून 'चांदोबा' चे मूल्य वाढविणे भाग पडत आहे. जुलै ९१ च्या अंकापासून 'चांदोबा' च्या प्रत्येक प्रतीचे मूल्य ४-०० रु. राहिल, आणि वार्षिक वर्गणी ४८-०० रुपये.

या संदर्भात आम्ही वाचकांना विश्वासपूर्वक सांगू इच्छितो की मनोरंजक कथा व उपयुक्त तथ्ये यांनी 'चांदोबा' अधिकाधिक आकर्षक करण्याचा आमचा सतत प्रयत्न राहिल.

आजच्या परिस्थितीचा सह्यसहापूर्वक विचार करून आम्ही वाचक व एजेंट नेहमी प्रमाणे आम्हास मदत करतील अशी आशा आहे.

-प्रकाशक

युद्ध समाप्त झाले

खाशे युद्ध समाप्त झाले. यामुळे हिलास

तर मिळाला. पण आनंद वाटण्यासारखे वाट काहीही नाही. जेव्हा दोन देशात मतभेद होतात तेव्हा त्यांना समजाऊन दोघात समेट घडवून आणण्यासाठी, जगात आन वनेक शान्ति प्रस्थापित करणाऱ्या संस्था अस्तित्वात आहेत. तरीही युद्ध झालेच-ही नक्कीच पुऱ्याची बात आहे.

अशा प्रकारे शान्ति-समेट घडवून आणणाऱ्या विषय संघटनांमध्ये संयुक्त-राष्ट्र-संघ हा सर्वात असेल मानला जातो. आज या खाशे-युद्धात या संस्थेने आपले कर्तव्य बजावण्याचे कार्य कसे केले, हे पहाण्याची-समजून घेण्याची हीच जरी वेळ आहे.

भरतराष्ट्रीय सुरक्षा व शान्ति नांदवण्यासाठी २४ ऑक्टोबर १९४५ रोजी संयुक्त राष्ट्र संघाची योजना झाली. सर्व लहान-मोठ्या राष्ट्रांना याचे सदस्यत्व स्वीकारण्याची घोषित केली आहे. संयुक्त राष्ट्र संघाची घटना स्पष्ट रूपाने असेच म्हणते की- 'ही संस्था भावी

पिढ्यांना युद्धाच्या धोक्यापासून वाचवण्यासाठी प्रावधानाने प्रयत्न करील राहिल'.

एका लहानशा, परंतु स्वतंत्र अशा कुवेतवर आक्रमण करून इराकने त्यावर अधिकार प्रस्थापित केला. संयुक्त राष्ट्र संघाने इराकला कुवेत सोडून देण्याबाबत अनेकदा सांगून पाहिले, परंतु इराकने तिकडे कानाडोळा केला. त्यामुळे शेवटी नाइलाज होऊन बाकीच्या सदस्य राष्ट्रांचे विचार घेऊन संयुक्त राष्ट्र संघाने शेवटीचा वापर करायचा मुद्दा डोळ्यात घोर ठेवला. मित्र सेनांचे गैरुपहारवाची जबाबदारी अमेरिकेने स्वीकारली. मित्र सेनांच्या या प्रयासाला ३७ देशांनी मदत पोचवली. इजिप्त, फ्रान्स, सोव्हीट वॉरियर्स आणि इंग्लंडने आघावले सैन्य पाठवले. कॅनडा व जर्मनीनेही मदत केली.

खाशे युद्धात 'इराकला हरवणे' हा हेतु तसेच 'कुवेत मुक्त करणे' हाच प्रघान हेतु होता. एका देशाला आपले स्वातंत्र्य अबाधित राखण्याचा हुक प्राप्त करून देण्यासाठी मित्र सेनांनी इराकची युद्ध केले. शेवटी त्यांचा उद्देश सफल झाला व कुवेत स्वतंत्र झाले. तरीही हा उद्देश सफल करण्यासाठी रक्त मांडलेच! वातावरण प्रदूषित झाले, अतिशय जास्त प्रमाणात प्राण व विच्छादने झाली. इराकने दुसऱ्यालाच संयुक्त राष्ट्र संघाच्या निर्णयाला मान दिला नव्हता, तर ही सारी हाचि दलली अवती! इराकही शेवटी संयुक्त राष्ट्र संघाचा सदस्यच होता! इराकचे तत्त्व या युद्धामुळे अनादमीर झाले

की संयुक्त राष्ट्र संघाला अजून शान्तिपूर्ण पायांनी आपला हेतु साध्य करण्याचे एक अवसरच न उरला. शान्तिवादी अशी सामर्थ्य प्राप्त झाले नाही! या महान संयुक्त राष्ट्र संघटना इथून पुढे अशा मांडणीचा बांध धाडली व शान्ति प्रस्थापित करील अशी आशा आपण धाडू या!

परमेश्वरी शिव

सुस्तपुरमधे परमेश व पार्वती नावाचे जोडपे रहात असे. त्यांना शिव नावाचा एकुलता एक मुलगा होता. त्यांचा एक छोटासा बगीचा होता. ती कुळबाग हेच त्यांचे सर्वस्व होते. त्यांच्या मुमत्य हाताच्या स्पर्शाने वाळल्या मुहुपालाही फुले येत! शिवची आई त्याला म्हणे—“अरे बाळा, ही सर्व आवल्यावर वनदेवीचीच कृपा आहे बरे!”

एकदा शिवची आई बाजारी पडली. पण तिच्या अधिपत्यासाठी हताहत एक तांबडा पैसाही नसल्यामुळे शिवचा बाप परमेश कुबेरनाथ नावाच्या सावकाराकडे गेला.

कुबेरनाथने परमेशाचा बगीचाच गहाण जिव्हान घेऊन त्याला लोभर रुपये कर्जाक दिले. पण बाप लेंकांना दुखात लोटून ती देवाचरी मिळून गेली.

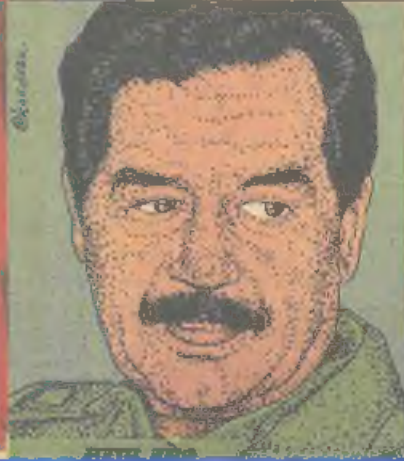
परमेशापूर्वी शिवला आपल्याजवळ बोलावून घेऊन ती म्हणावी होती—“बाळ शिव, वनदेवी ही फार कुपाळ आणि कोमळ स्वभावाची आहे. तिला चिसक तक्रार करी!”

एक वर्ष अमेच निवून गेले आणि एके दिवशी कुबेरनाथ येऊन परमेशाला म्हणू लागला—“हे बघ परमेश! आज अन् मुद्दल मिळून बाता पाचशे तू हजार करीपर्यंत तुझी वान माझ्या हातात राहिल; समजलं?” आणि इतके बोलून त्याने परमेशाचा बगीचा आपल्या ताम्यात घेतला.

त्या दिवसापासून आपल्या पित्र्यासह शिवही त्या बगीचात केवळ माळी म्हणून काम करू लागला. आता कुबेरनाथ परमेशाला म्हणाला—“तुला मुलगातू माझ्याकडे घरकामासाठी देवळास तरच पोहचू नये फिटायची आधा!” असे म्हणून माता

सौदी अरेबिया

कुबेरनाथने शिवला आपल्या घराचा नोकर बनवून ठाकले.

अशा प्रकारे आगळी एक वर्ष मिळून गेले. शिव समजून घुसला, की 'आता आठवणभर स्वतः आणि आपल्या बापांनी मिळून कुबेरनाथची कितीही मूलाची केली तरी हे कर्ज काही फिटायचं शिस्त नाही!' त्याला बाईची आठवण झाली आणि त्याने विचार केला की-वनदेवीची आपल्यावर खरोखरच कृपा असेल, तर बापले सारे प्रसन्न जागीआप सुटतील आणि त्याच रात्री शिव जवळच्या जंगलात पळून गेला.

ते कडक जवळच्याच विचन होते. शिव जंगलात एका सन्यासवृद्ध पोचला. तेथे

वासपासची झाडे-झुपे मुकून चाललेली दिसली, म्हणून तो सन्यासे पाणी आणून त्या झाडांना घालू लागला. हे काम करता करता एक महीना निघून गेला आणि शेवटी वनदेवीला शिवची दया आली.

शिवसमोर प्रकट होऊन तो म्हणाली-
"शिव, तुझ्या सेवेत तो प्रसन्न झाला आहे. शोक, पाप हवें तुला?"

शिवने वनदेवीला भक्तिभावाने प्रणाम केला आणि तिला आपली गरूड वहाणी सांगितली. कुबेरनाथने व्याजावर व्याज चढवून आपली फुलबाग काडी दडपली आणि नंतर स्वतःला आणि आपल्या पित्याला केवळ नोकर म्हणून कसे राबवले कीरे सर्व काही सांगितले त्याने.

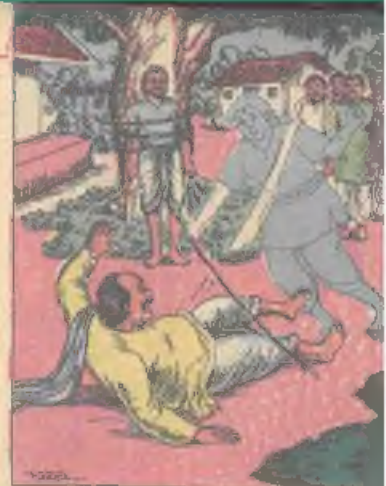
ते सर्व ऐकून शिवकड सहातुभूतीन पहात वनदेवी म्हणाली-
"त्या साडाच्या फावडीवर सोन्याच्या फळासारखे एक फळ दिसतंय ना, ते फळ माझ्या महिम्यामुळे तुला एकदयाळाच दिसत आहे. ते जर ह्वालेस तर तु कोणाला दिवू शकणार नाहीस. आपल्या अदृश्य रूपाच्या सहाय्याने तु आता आपली अडचण स्वतःच दूर करू शकशील. पण एक योग्य वेळ घ्यानात ठेव - तुझी अडचण संरक्षणादरील राबवतोच तु माझ्याकडे आले पाहिजेच. मग मी तुला तुझं रूप परत देईन व जराही

उशीर केलास तर पुन्हा कधीच मी तुला दिवणार नाही. आणि तुला तुमं सारं आयुष्य अदृश्य रूपातच काढावं लागेल." शिवला अशा सव्हेची चेतावणी पित्यावर वनदेवी अदृश्य झाली.

वनदेवीला नमस्कार करून, शिव त्या साडाकडे गेला, आणि त्याने ते फळ तोडून खावले. नंतर सरळ तो आपल्या गावाकडे निघाला. पण तेथे पोचल्यावर शिवला जे दृश्य दिसले, ते फारच दुःखदायी होते! त्याच्या पित्याला, परमेशला एका साडाचा बांधून ठेवून, जिथेच्या साडाच्या वेतासारख्या छत्रीने कुबेरनाथ त्याला ओढवत होता.

ते पाहून अदृश्य रूपात असलेल्या शिवने एकाच भागून जाऊन गावकार कुबेरनाथच्या कमरेत एक जोरदार लाथ घातली. या अचानक हलक्याने कुबेरनाथ एकाच जमिनीवर फेकला गेला! परमेशला कुबेरनाथ मारत असल्याने पहायला जपलेल्या लोकांना हे अचानक काय घडले, हे कळना! आता तीच छत्री उचलून शिवने कुबेरनाथला खूप वाडवले आणि नंतर त्याच्या कमरेला लटकणारा किल्ल्याचा जुडगा काढून घेऊन शिव तेथून मटकला.

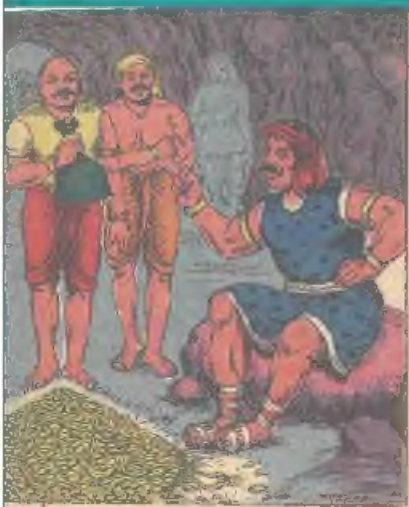
केवळ हवेतच हलणारी छत्री आणि हवेत नरंगत दूर जाणारा किल्ल्याचा जुडगा

वेव्हा लोकांनी पाहिला, लॅप्पा ते खूप धाबरले. त्याला सर्वांना ती सर्व एकाच मृताचीच करणी वाटली!

किल्ल्याकडेन शिव सरळ कुबेरनाथच्या कोलीत पोचला. तिजोरी उघडून त्याने सारे कागदपत्र काढून त्यांचा जमिनीवर एक डीग बनवला आणि त्याला आग लावून दिली! हे दृश्य पाहून कुबेरनाथ वेडघ्यासारखा रडू-ओरडू लागला. पण कुबेरनाथकड कोणालाच सहाय्यीत वाटत नव्हती.

अशा प्रकारे स्वतःची अडचण दूर होताच शिव ताबडतोब वनदेवीला भेटण्या-माठा तेथून निघाला. वाटेतच राज झाली.

त्यामुळे एका बराब्या व्हण्ड्यात राव बाल्वायचा त्याने विचार केला. पण तेथे पोचताच त्या घरात रडत बसलेल्या पतिपत्नीच्या आपसातल्या बोलण्यावरून त्याच्या लक्षात आले की त्यांनी आपल्या मुलीच्या लग्नासाठी घोडी घोडी फसून जमा केलेली सगळी रक्कम त्याच रात्री कोणा चोराने पळवली होती. त्यांच्या बोलण्यावरून शिवला हेही समजले की चोराचे नाव कालूराम असे आहे.

माता शिव विचारात पडला. जन्मभर अदृश्यच रहावे लागण्याचा धोका होता. तरीही या पति पत्नीचा मदत करायचा निर्णय त्याने घेतला.

त्या घराबाहेर पडून शिव तेथील रिकाम्या रस्त्यावरून फिरू लागला. एका ठिकाणी एका बराब्या भितीला भोक पाझपच्या उड्यात अश्यारे दोन चोर त्याला दिसले. त्याबरोबर मोठ्या आवाजात शिवने त्यांना विचारले—“कोण रे तुम्ही? ही तुमची आजची दुसरी चोरी न?”

अचानक केवळ हवेतूनच आलेल्या या शब्दांमुळे चोर धावतून तेथून पळून जाऊ लागले. शिव त्यांच्या पाठलागावर राहिला.

आपल्या साक्षीदारांचे बोलणे ऐकून काणूरानचा बैहरा रागाने जाल जाला. चिडून त्याने विचारले—“काय? केवळ एक हजार रुपयेच मिळाले? सांगायला लाज नाही वाटत तुम्हाला? जरा कोणी चोरडलं, जन् पळून आलात तुम्ही? ठीक आहे. चला आता.” इतके बोलून कालूराम जवळच्याच एका घवघव्याकडे चालू लागला.

हीच योग्य संधी साधून शिव गुहेत घुसला. त्या म्हाताऱ्या पतिपत्नीची पैसांची येळी खिडकीतून जात सोडून शिव पुढे निघाला. भरल्या दरबारात बसलेल्या राजा महोदयगर्भाच्या पायाशी त्याने बुरशी येळी नेऊन ठेवली.

हवेतून अचानक एक येळी येऊन आपल्या पायाशी पडलेली पाहून राजा आश्चर्यचकित झाला. येळीतले हिरे-जवाहर पाहून इकडे तिकडे पहाण्याच्या राजाला उद्भूत

शिव म्हणाला—“महाराज, कालूराम बरोबर-चोराने आपल्या राज्यातून कुठलेही हे भज आहे. ते आपण ज्यांच त्यांना परत करावे.” नंतर त्याने चोरांचा बरोबर पत्ता सांगून, त्यांना एकटून कैद करायची मिनतीही राजाला केली.

पण राजाला तर हवेतून फक्त आवाजच ऐकू येत होता! त्यामुळे राजाने आश्चर्याने विचारले—“महात्मन्, माझ्या राज्यावर एवढा मोठा उपकार करणारे आपण कोण आहात? मी क्षपणाला पाहू शकणार नाही का?”

पण शिवकेवढाच सरळ वनदेवीकडे निघून गेला होता. तो दिला म्हणाला—“माते, मला परतायला घोडासा उक्तीर झाला, समा कर मला!”

यावर वनदेवी रागाने म्हणाली—“तू माझ्या सांगण्याप्रमाणे बरोबर नायका नाहीस. मी केवळ तुला स्वतःच्या कामासाठीच ती अद्भुत शक्ती बहाल केली होती, पण तू तिचा इतर कामासाठीही

उपयोग केलास. त्या चुकीचं माता तुला प्रायश्चित्त करावे लागेल.”

शिवने यावर वनदेवीला विनंती केली—“माते, तू मी इण्ड देखील तो खुशीने मोगीन, मला सारी चिंता आपल्या वडलांचीच आहे. बस, तू फक्त इतकाच मला आशीर्वाद दे. की त्यांच या पुढील आयुष्य मुलाचं बावं.”

माता वनदेवीने त्याला प्रत्यक्ष दर्शन देऊन म्हटले—“बेटा! मी हे फक्त तुझी परीक्षा पहाण्यासाठीच म्हणाले. मी तुला शिक्षा कशी करू?” असे म्हणून तिने त्याला तावडतोव त्याचे रूप परत दिले.

मुलाला परत येताना पाहून त्याच्या बाबांना खूपच आनंद वाटला. यानंतर शिवच्या फुलवागेत सोन्याचे गुलाब फुलले. अशा तऱ्हेचे फारच थोडेभा काळात तो चांगल्या धीमंत लोकांच्यात गणला जाऊ लागला. आपल्या पैशांच्या मदतीने गरीब, गरजू लोकांशी सेवा करीत तो ‘परीपकारी शिव’ म्हणून प्रसिद्ध झाला.

धंद्याची मेख

शिर्षवेरी गावचा धर्मनन्द आपल्या बायको न मुलीसह एका शिवाट भूषणसेती वैवर्णसासाठी येता. तेथे पोषण्यापूर्वी त्यांना एक नदी ओलांडायची लागणार होती.

पावेकरुना पलिकडील किनाऱ्यावर तऱ्यासाठी एक माव नदीकिनारी तयार होती. धर्मनन्दने हाडाडपाला विचारले—“पलीकडे तऱ्यासाठी मागशी किती पैसे घेतील तु ?”

नावाडी म्हणाला—“एक रुपया बालक !”

धर्मनन्दला योडे आश्चर्य वाटले. कारण एकसर नदीच्या काऱ्याला बायलाच येत होता अन् दुसरे म्हणजे पलीकडचा किनारा या बाजूने विस्तृत पच्छता, इतका दूर होता ! एवढ्या मोठ्या अंतरावर तेव्हा तऱ्यासाठी मागशी कस एका रुपया म्हणजे अगदीच कमी आहे काय प्राम्ति होत असेल याचा इतके फट काढून ? धर्मनन्द बायको व मुलीसह नावेत वसून पलीकडे गेला. देवदर्शन करीत ठरवून तो परत फिरण्यासाठी पुन्हा नदीकिनारी पोचला. देवळावयळ कुठे रहाण्यासाठी जागा नव्हती, त्यामुळे मावेकरु काळीज होण्यापूर्वीच नदी पार करावया लागली होती. सर्वांनाच आश्चर्याची धडी होती.

धर्मनन्दला पाहून नावाडी म्हणाला—“मालक, नैरुतुळ कळत येऊ नका, एव आता पुन्हा इकडून नदी पार करण्यासाठी मी मागशी बाब हरवे घेई. बायल तीन शोकाचे मिळून पंधरा रुपये घावेत असा !”

“अरे, सकाळी इकडे जाण्याला आम्हाच्याकडून तीसप रुपये घेतले होतेस की नु ! मग आता पंधरा रुप आणवोस ? काही बडब काढून आहे वाटत ?” धर्मनन्दने आश्चर्याने विचारले.

“तस काही नाही मालक ! आपल्यासारख्या काय लांघावला का पाहिजे ? होच तर आपल्या धंद्याची मेख !” म्हणून बायलात हुसत तो नवाडी उतरला.

साहसी
धर्मनन्द

[२]

[हिवासात र्हाणाच्या सवागन्ध मुनीने पृथ्वीच्या मुलतला पाहून एका सहानुभावा भावनेने सुन्न केले. पशाच्या माथ्यापासून सवार झालेल्या या व्रतण व ताहरी बाणकाचे नाव अणुई. ती एका बाहुल्येच्या वृहान विस्तृत होती. हत्तींना आकार देऊन, त्यांच्या कडून पाणी काढून त्याने एका संपूर्ण शाराचे आणीषाकून रक्षण केले. —पुढे वाचा]

हत्तींनी जमीनदाराच्या सेवकांचा पाठलाग करून त्यांना पळवून सावले. त्यांच्यातले काही पळता-पळता जमिनीवर पडले. काही अणु भेदात ओलांडून पावात जाऊन लपले.

हत्तींनी त्यांच्यापैकी कोणालाही कसल्या प्रकारची दुखापत केली नाही. आपले काम झाल्यावर ते जंगलात निघून गेले.

गावातल्या अभागी, गरीब लोकांना जमीनदाराचे मोठे त्रास देऊ लागलेले पाहून अणुईचे मन इतके होते. अणुईचा या दुर्मिथी नव्यानेच परिचय होत होता, तरीही खंभर वर्षांत मिळून एका मुनींनी जेवढा अनुभव प्राप्त केला होता, तेवढ्या साऱ्या अनुभवातून मिळालेले ज्ञान आता अणुईची ओढले गेले होते. त्यामुळे निसर्गाच्या रहस्यमय शक्तीची त्याचे अस्मत्तःच जाते जुळून गेले होते. या शक्तीच्या सहानुभावेन तर त्याने हत्तींच्या कळपाळा बोलवून

पंढरले होते. हत्तींनी काम सरकल्यावर अपूर्वने मनातच इच्छिते की माता हत्तींनी परत जावे.

ते निघून गेऱ्यावर अपूर्व पृथ्वीतली सुन्दर दृश्य पाहून जागेच उपभोग लायला.

अचानक हवेतून जाहून आलेली एक आतं किकाळी अपूर्वच्या कामी आली! सर्वसामान्य माणसाला ती ऐकू येणे शक्यच होते. पण अपूर्वची मोष्ट निराळी होती. त्याला कूप दूरचे ऐकण्याची व पहाण्याची शक्ति प्राप्त झालेली होती. आवाज न करता मनातल्या मनात कोणी बोरले, तरी त्याला ते ऐकू येई.

ती किकाळी ऐकताच अपूर्व रमा विशेला जायला असल्या त्याचा वेग वाढला तगतसा तो अवस्थ होत गेला.

गावच्या दुसऱ्या कोपऱ्याला असणाऱ्या झोपडीगावी तो पोचला, तेव्हा चहुकडे अंधार दाटला होता.

झोपडीच्या आतून एका स्त्रीचा करुण आवाज ऐकू येत होता-“बया करा माझ्या-वर! माझ्या मुलाला सोडून जा! सारे शक्तिने अन् पैसे घेऊन टाकते मी तुम्हाला! पण माझ्या पोराला मेल तका हो!”

अपूर्वने हळूच झोपडीत डोक्यावर पाहिले. चांगली उंच, विभाळ अशी तीन माणसे अशी होती, एक स्त्री जमिनीवर त्याचे पाय धरायला दाकलेली होती.

त्यांच्यापैकी एकाने एका तरुण मुलाच्या तोंडावर हात दाबून त्याला चट्ट पकडून ठेवले होते. त्या स्त्री बाईचे बोलणे ऐकून रमा हाकूचा नाथक मीठघाने हसला. “हे बघ,” तो म्हणू लागला-“आम्हाला तुले पैसे, शक्तिने अगरे काहीही नको. ते सर्व तर खूप आहे आमच्याकडे! आम्हाला तुझा हा मुलगाच हवाय. बळीसाठी योग्य अशी सर्व लक्षणं बाहेत याच्यात! संपून राहून तीन दिवस जाम्ही चांगलं पाहून पंढरलेच आला. असा मुलाचा मन्न दिव्याबद्दल तुला अभिमान वाटायला हवा.”

“होय, मला सरोखरच नेहमी अभिमान वाटतो ह्याचा! मशा माझ्या मुलाचा तुम्ही घेऊन जाऊ पहाऊ, तर मी कशी गप्प राहू?” रडत रडत ती स्त्री म्हणाली.

“वामन्या कामासाठी तुझाच मुलगा योग्य आहे, याचाही अभिमान बारापन्ना हवा तुला! याला वळी देऊन आम्हाला आशिवसि मिळेल, तसाच तुलाही मिळेल.” तो डाकूचा सरदार म्हणाला.

ती स्त्री आणखीच रडू लागली. आज्ञा मात्र त्या डाकूचीही सहनशक्ती संपुष्टात येऊ लागली. त्यांनी तिला घोंवटची सूचना दिली. “हे बघ, तू अशी जोरडत किंचाळत राहिलीस तर आम्हाला नाइलाजाने तुला

माकन टाकावं लागेल. लक्षात ठेव, मी सरदार अंतरमल आहे! माझ्या नुसत्या नावानेच इथला सारा मुलूख चरभर कापतो. तुला क्षपला जेव याचवागचा असेल, आपला दबारा सहीसलायत रहावा, वसं वाटत असेल, तर एकदम गप्प बस.” असे म्हणून ते डाकू चालू लागले.

त्याच मुलाला आपल्यादोघर कुकळत, खेचत डाकू भरकन वेगाने जंगलाकडे धाऊन गेले नि काही दिनिटातच विसंगारे गेले.

ती स्त्री ही रडत खोरळत ओपकीबाहेर आली—“अरे, बावा कोणी! सरदार गेरमल माझ्या पोराना घेऊन गेला. त्याला ते पुष्ट देवीसंगोर वळी देणार आहेत म्हणे! त्याचे बाबा इथे नाहीत असं पाहूनच आले ते. असते तर काम जसं सोडलं नसतं त्यांनी डाकूंना? जाणा रे सोडवून माझ्या लेकराला! माझा बाळ...माझा लाडका...”

अपूर्वने थोडकसे की मुलाला सोडवून आणण्याची शक्ती यावयाच्या लोकात नाही. पण काही असले तरी यावयाच्यावहल विचार करायची ही वेळ नव्हे. या विचाराने तो ताबडतोब त्या डाकू गंगे चालू लागला.

डाकू पाच मैलांचे अंतर तुडवून अखेर डोंगरांनी घेरलेल्या एका सहानशा दरीत पोचले. त्यात एका बाजूला कित्येक गुहा

होत्या. एका रुध्र मोठ्या गुहेसमोर वहायंपरा दरोडेखोर उभे होते.

“आपल्याला शोधाच फळ मिळालं. बाकी सर्व नीट तयार आहे नं?” त्यांच्या माथकाने विचारले.

“होय सरदार, आपल्या म्हाताऱ्याने मुहूर्त पक्का केला आहे. मध्यरात्री आहे बलिदावाचा मुहूर्त.” एकजण उत्तरला.

“आता देवीच्या बाजूला असलेल्या गुहेत याला ठेवा. वग ते हिरकं औषध घेऊन ओपवून टाका याला! पण ते ओपव जगदी खंयचरच जाला हं. जास्त पडलं तर मध्यरात्री ती जुडीवर कायचा नाही. बलिदानाच्या बुजेच्या मेळी ती जागा असणं आवश्यक आहे.” सरदार बोलला.

अपूर्वने पाहिले की एक माणूस गुहेत गेला अन् त्याने एका म्हासात पाणी घेऊन एका बाटलीतला एक बेंबयर हिरवा द्रव त्यात घातला. ते पाणी त्याने त्या मुलाला प्यायला सांगितले.

“तो गावध असो वा नसो; त्याला नीट बांधून देवा समजलं ना? खूप कष्टानं सोधून आणलाय आम्ही त्याला. हा वार मुटून गेला तर...” सरदार बोलू लागला.

पण सरदाराचे बोलणे सधेच तोडत तो साथीदार म्हणाला—“अरे कुठे पडेल

हा पोरगा? दरोटून बाहेर पडायचा रस्ताही सापडायचा नाही...”

“चूप रहा! मी सांगतोय तसंच करावचं! समजलं?” सरदार गुरकावत बोलला.

“जशी आज्ञा सरदार!” दरोडेखोर लवून म्हणाला.

त्या दरोडेखोराने मुलाला लगेच गुहेत नेऊन एका बटईधर ओपवले. हाबोत स्पून अपूर्वने हे पाहून घेतले. अपूर्वच्या हाकचालीमुळे झाडाची काही पाने हलली. आवाज ऐकून दरोडेखोर चमकून म्हणाला—“कोण आहे तिके?” यावर तो साथीदार म्हणाला—“अरे असेल ऐकावा सता-विसा!” पुन्हा काही पण कोणी तिकडे लक्ष दिके नाही.

मध्य रात्रीच्या वेळी बलिदानाच्या पूर्वेच्या कामात सर्व डाकू गुप्तचर गेले होते. अंधाराचा कायदा घेत अपूर्व आता दुरूंदेव पुढे सरकला अन् काय-काय चाललेय ते लक्षापूर्वक पाहू लागला. नंतर जिथे त्या बळीच्या मुलाला झोपवले होते त्या गुहेत तो पोचला. त्या मुलाकडे अपूर्वेने न्याहाळून पाहिले. आपल्यापेक्षा शरीराने खूप मोठा आहे, हे त्याच्या लक्षात आले. एक हत्तीही उचलला येईल इतकी शक्ती अपूर्वच्या अंगात होती. तेव्हा मुलाला उचलून नेणे त्याला अशक्य नव्हते. पण मग नेहमीच्या वेळाने तो जाऊ शकला नसता. मूळगा अदृश्य होताच ते डाकू एकाद्या वाघटळी-

सारखे जंगलात पसरले असते; अन् त्या मूळबरोबरीच त्यांनी अपूर्वलाही पकडले असते. आता या परिस्थितीत काय बरे करायचे ?

गुहेतून निचिन्नता हास्वस्वनी ऐकू येऊ लागली. अपूर्वने तेथे जाऊन पाहिले. देवीच्या मूर्तीसमोर एक दरोडेखोर बसलेला होता; अन् 'देवीची' म्हणायली जाणारी मूर्ती खरी तर 'बाघाची' होती. हा सर्व अपूर्वला एक विनोदच वाटला.

"म्हातारबाबा, हुम्मी तर पुजारी. पृष्ठोप आसण्यासारखे पिऊ लागलात तर हात कापेल न तुमचा ऐववेळी. मग त्या पोराने शिर एकाच धावात वसं उडवू शकाल? अन् तसं न झालं तर मानची तुमचेच कापून तुकडे तुकडे करीत!" दरोडेखोराचा मालक पुजान्याला म्हणाला. "हं! कायची एक गोष्टही लक्षात ठेवा; आपलं काम नीट व करणाराला हा भैरवमल सरदार कधी क्षमा नाही करत, कधीच नाही!"

"सरदार! आपण विश्वास ठेवा. मी पिणार नाही. माझ्यापुढे मी कामाची कोटी होऊ देणार नाही. चला दोस्त ओक! तुम्ही म्या, करा मूक!" पुजारी म्हातारबाबा बोलला अन् त्या व्याजदेवीच्या डोक्यावर फूल वाहिले.

तेथे जवळच दाकूचा एक झूप मोठा बसला होता. एका डाकू त्यातून एक पाच बूटपून दाकू काढत होता अन् इतरांच्या पैसातून ओतत होता. सर्व डाकू पोटाचा मजबूत दाकू पोत होते.

हे सर्व पाहून अपूर्वच्या डोक्यात एक विचार चमकला! तो पटकन ज्या गुहेत ते हिरवे ओषध ठेवले होते, तेथे गेला. त्याजवळच एक पावही होते. त्यात ते हिरवे ओषध ओतून घेऊन अपूर्व दाकूच्या पटघाशेवळ पोचला. नंतर तेथल्या एका दगडावर चढून त्याने ते ओषध छळूच बघायला ओतून दिले. जव्हा सर्व दरोडेखोरांना हुमण्यांदा दाकू वाटली गेली, तेव्हा ती पिऊन त्यांना गुपी घेऊ लागली, अन् तिपट्या पाळोला तर जोरजोरात हसत ते बेहोता होऊन सपाट झाले! दाकू वाटणाराही त्यात पिऊन वाटेवच आडवा पडला.

"हं! आता बलिदानाची वेळ झाली. त्या मुलाला इथे हजर करा बरं!" दरोडेखोराकडे वहात म्हाताराने आज्ञा केली. पण सर्वचवण दाकू पिऊन गप्पगार झालेले पाहून त्याला पोटे आवर्चव वाटले. "अरे ते सर्व काय झालंय? दोस्तांनो, कस्य झालं मुद्दाला?" जोरात किचाळून त्याने विचारले. पण कोणीच उत्तर देण्याच्या स्थितीत नव्हता.

इकडे शस्त्रीवान केलेला तो मुलगा शस्त्रीवर आला. अपूर्वने सर्व दोष्या तोडून धावाला भोकळं केले. ते सर्व पाहून मुलाला भारी आश्चर्य वाटले. अपूर्व म्हणाला— "आता आश्चर्य करापला वेळ नाही आपल्याला! चल लवकर. आता आपल्याला एका दरोडेखोराची सामना द्यावा लागेल." अपूर्वच्या आज्ञांनुसार भद्भूत जाऊ होती. तो मूळगा पटकन अपूर्वच्या मागे निघाला. चालता चालता आपल्याच डोंबी इथका मोठा असत एक गुरा पेऊन अपूर्व पुजाराच्या संपोर उभा राहिला. अन् त्याने मुलाला एक दाकूचा पैला पुजान्याच्या हाती द्यायला सांगितले. पुजान्याला घमकी देत अपूर्व

म्हणाला—“तू मुलाट्याने ही बाब को; नाहीतर हा मुरा भोसकीन बघ मी तुझ्या पोटात.” यामुळे भावस्वन पुज्याच्या तोंडून एक किंकाळी उठली! त्याला अपूर्व एका मुलासारखाच वाटला होता।

“बटकन पिऊन टाक!” त्या मुलानेही माता पुज्याला बघकळवले. बाइलाजाने पुज्याने ती दाऊ प्यायली व अचानक तोही बराचसा झाला!

“तुम्हा नाव काय?” अपूर्वने मुलाला विचारले.

“समीर.” मुलगा उत्तरला.

“बरं बळ बाता. आपल्याला रुचकर डबून पळायला हवं!” अपूर्व म्हणाला.

आता अपूर्व व समीर पळू लागले. अपूर्व म्हणजे कोणी परमेश्वरच असावा असे समीरला वाटले. जोसेही सनाढ्यतेत समीरच्या गावी पोचले.

राजाच्या सैन्याची एक तुकडी एका वाहूनतून कुसल्या शहराकडे जाताना जेव्हा त्या गावावरून वाऊ लागली, तेव्हा अपूर्वने

समीरकरवी त्यांना वाकूनटत यागितले वन् त्यांना असेही सांगितले की दुपारपर्यंत ते वाकू शुद्धीवर येतील. त्या पूर्वीच त्यांना ताक्यात वेगळे आवश्यक आहे. इतके झाल्या-पर समीरचा निरोप घेऊन अपूर्व जायला निघाला.

“कृपा करून जरा थांबा ना!” समीरने त्याला विनंती केली.

अपूर्व थांबला, तेव्हा समीर बोलू लागला—“तुमचे आभार कसे मावावे, हेच कळत नाही मला!” वन् त्याच्या माला-वरून अश्रु ओपळू लागले.

“बाव तू धृष्ट्या शेटेतून मावला आहेस. तेव्हा आता सध्यात ठेव की जीवनात तुला खूप मोठी जबाबदारी निभावून घ्यायची आहे. तुला कधी माझी मरून वाटली, तर तू यनात वीसतेने इच्छा करून मला बोलवू शकशील. सध्यात ठेव, माझं नाव आहे अपूर्व!” अपूर्व प्रेमाने म्हणाला.

यानंतर अपूर्व साकाल तिबून पळून जाऊन अदृश्य झाला. (पुढील अकाश)

सुकुमारी

दुर्जनचर्ची विक्रम पुन्हा त्या झाडाकडे गेला. प्लान्दीवर लटकणारे जेत फाटून त्याने आपल्या खांद्यावर हाकले वन् पहिल्याप्रमाणेच मीत धारण करून स्मशानाची वाट धरली. अशा प्रकारे राजा जरासा पुढे जातो, तोच त्या प्रेतात निवास करत असलेला वेताळ म्हणाला—“राजा, तुम्हा प्रयत्न कर वेतो विफल होव असूनही तू आपला लट्ट सोडला नाहीस. त्यामुळे मला तुझं खूप कौतुक वाटतंय. जागळे शिकले सवरलेले आणि बुद्धिमान लोकही आपल्या लट्टपण्यामुळे आणि ध्येयहीनते-मुळे काही काही वेळा फारच विचित्रपणे वागतात. तुझी जिव्हा वन् तुम्हा वाचन पाहून मला संका वाटतेय, की तुम्ही असल्या लोकांपैकीच एक बसावा. उदाहरण म्हणून मी तुम्हा विभवपुरीच्या राजकुमारीची गोष्ट सांगतो. तुम्हा लक्षाही बरा हुतरीकडे

वेताळाच्या गोष्टी

लागले अन् थोडीशी करमणूकही होईल वध तुमी, ही गोष्ट ऐकलीस तर नोट ऐक ही।' आणि येतल्ल गोष्ट सांगू लागला—

विजयपुरीचा राजा विद्याधरला तराच काळपरंत मूलबाल झाले नाही अनेक तीर्थलक्षांना जाऊन आणि क्षुब्ध होतो-वेकल्यं कैल्यानंतरच एकदा राणीमा मातृत्व प्राप्त झाले पण दोन जुळ्या मुलांना जन्म देऊन सिते स्वर्गाची वाट चरली। जय-विजय मोठे होऊन बघात येतायेता सर्व प्रकारच्या शिक्षा व कलांमध्ये पारंगत झाले

विद्याधर राजाचे आता वय झाले होते अन् त्याची उम्येतही आता म्हणावी तशी बरी नव्ह. त्यामुळे आता लवकरच राज्य-

कारभारातून आपण मस्त ठेवू दे जसे त्या वाटू लागले पण दोघा मुलं पैकी कायला गादीवर बसवावे याबाबत त्याला निणय घेता येईना कारण दोघांपैकी कोणत्याही मुलाने कोणत्याही बाबतीत कमी नसतना

राजाने आपल्या खाजगी सल्लागारांना याबाबत लक्षां केली मुख्य सल्लागार राजला सल्ला दिला—“आपलं दुसऱ्ही राजपुत्र मिहानावर बसावयाचं घ्यायचं असेल तरही याच्या मुलांलाय राजा बाबत धांभक दुष्टच पत्तं होईल”

त्याच दिवशी आणगा दऱ्ही पुरता जवळ दलावून राजा वदोपूर म्हणाले— तुम्हा दोघांचेही विवाह करावचं दुरुन घावं आणि जयचा राज्यभिक्ष कळत घेता अशा माझा वच्छा आवू माझी वय्यन दिवसोदिवस खालावत चालले आहे उर्वरित काळ आपल्या राज्यांतल्या पदवय प्रत्येक घालवावा कम नसक्य मनात आहे मी आता लवकरच राज्यांतल्या राजकुमारीच्या तसोत्रां मागवून घेता

हं एकूत जय म्हणाला क्षमा करा बाबा! पण माझ्यासाठी कुणाची तसबीर वयरे मागवायचो अरु तरही आपल्या मुख्य शिल्पाकाराच्या मुलीशीच विवाह करायचो इच्छा आहे माझी यास प्रम आहे तिच्यावर

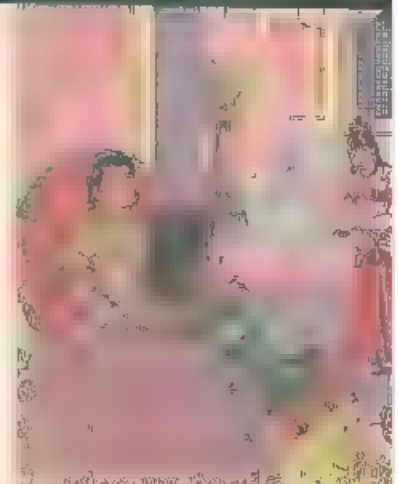
थपडे बोजणे ऐकून राजाला आश्चर्यच वाटलं! आपले राजपुत्र पक्के निश्चयी अ हेत हे राजाने बोलिल्ले होते. त्यामुळे तो दुसरे राजपुत्र विजय याला म्हणाला— तुमं काय म्हणणं आहे विजय ?”

बाबा माझं मन मी म्हा सांगेन आता मी ज्ञान इतकं बोलून राजकुमार विजय तेवढ निघून गेला

विजयने दुसऱ्या दिवशी घेऊन राजाला माहितल ‘बाबा जगातल्या सर्वात युवक कोमल अशा राक्षसेशीच विवाह करावया माझी इच्छा आहे नेव्हा केवळ अशा प्रकारच्या राजकन्याच्या तयविरन कस मागवून घ्या”

एका चिन्त्याच्या आतच मुकुमार मानल्या जाताना असा काही राजकुमारीच्या नयनिरा इतक दाखल झाल्या. त्यापैकी मुवर्गिरी उदयगिरी व चन्द्रगिरीच्या जयन्यांच्या तसोदरी निराळ्या करीत विजय म्हणाले— बाबा या तीनही राजकुमारींना मी स्वतः प्रत्यक्ष भेटन. त्यांना काहा प्रश्न वगैरे विचारून एकीला आपली पत्नी बनवून घेऊन येईन त्या त्या राज्यांकर निरोप पाठवा, की मी राजकुमारीला पहायला जतन घेत आहे”

विजय प्रथम भुवनिगिरी राजकुमारीला पहायला गेला तिथला राजा विजयला

पाहून खूब झाला. त्याला आपल्या राजवाड्यात घेऊन जाऊन राजाने त्याचे चांगलं स्वागत केले नन्तर त्याने आपल्या कन्येला लगेच आपल्या महालात प्रस्थापित निरोप पाठवला

पण थोड्याच वेळात एका दासीने यज्ञ सगितले की—“क्षमा असावीं महाराज, पण भुवराणी भजून झोपल्या आहेत रात्री पंख्यातल एक बोरपोस तुटून भुवराणीच्या पंख्यावर पडलं. ते काही त्यांच्या लक्षात आले नाही. पण त्यामुळे त्यांना रात्रभर झोप झाली नाही सगळं जंय दुखत राहिल आता कुठे त्यांना जरा झोप लागलीय त्या राजकुमारींना सध्याकाळीच भेटू शकतील”

त्या दिवशी संध्याकाळी विजय राज-
कुमारीला भेटला. उद्यानात तिच्याबरोबर
पालता पालता त्याने तिला विचारले-
"कापला विवाह करण, तर विवाहाच्या
वेळी, मला आवडणारी मिळवा द्यावी
साही नसास तुम्ही?"

"नाही. मला लाल आवडते. लालच
तुम्हालाही!" राजकुमारी म्हणाली.

वरं विवाह-समारंभ संपल्यावर मुम्ही
प्रथम माझ्या पिताजींना नमस्कार कराल,
की स्वतःच्या?" विजयने दुसरा प्रश्न
विचारला

"का वर? मी प्रथम माझ्याच पिता-
जींना नमस्कार करीन!" राजकुमारी
उत्तरली

"अच्छा" ठोक भेजवानीच्या वेळी
प्रथम माझ्या आवडीची खीर खा-जस
म्हटून तर?"

"मुलीच नाही मी प्रथम माझ्या
आवडीची पुरवपोळीच खाईन!"

इतका सवाद झाल्यानंतर दुसऱ्या दिवशी
विजय उदयगिरी राज्यात पोचला.

उदयगिरीचा राजा केवळ नाचालाच
'राजा' होता. तेथील सर्व राज्यकारभार
राणीच्याच हाती होता. तिने विजयचा
उत्तम वर्तनिसत्कार केला

बराच वेळ वाट पाहूनही राजकुमारी
आली नाही, तेव्हा विजय म्हणाला-"माता
कापण राजकुमारींना सोसावून घ्या
ना!"

यावर उदयम चेहऱ्याने सर्फी म्हणाली-

"संध्याकाळी भेटवित मी तिला मुक्ताची
भेटा! सकाळी स्नानाच्या वेळी चम्पन आणि
प्रसई चांगली फेडून वासी अंगाला लावायला
गेल्या तर त्यात चुकून राहून येऊन्या एका
अज्ञानशा कणामुळ राजकुमारीच्या काजाला
जखम झाली. त्यामुळे स्नानानंतर ती बाता
वेष्टाच्या वैद्यरक्षेखाली आराम करीत
आहे"

त्या दिवशी संध्याकाळी उदयगिरी राज-
कुमारीची झालेल्या भेटीच्या वेळीही विजयने
तिला भुवनगिरी राजकुमारीला विचारलेले
प्रश्नच विचारले. पहिल्या प्रश्नाच्या
उत्तरादखल राजकन्या म्हणाली-"मी
तुमच्या आवडीची मिठी खाडी घेवेंच."

दुसऱ्या प्रश्नाला ही म्हणाली-"मी
आधी तुमच्या पिताजींपुढेच नमस्कारासाठी
वाकेन."

संवादच्या, तिसऱ्या प्रश्नाला ती उत्तरली-
"मी प्रथम तुमच्या आवडीची खीरच
खाईन बाकीचे यथार्थ नंतर!"

आणि ही सर्व उत्तरे तिने रोह आवा-
जात, कावने चूर होत दिली

तेथून विजय चम्पगिरीच्या राजकुमारीला
भेटायला गेला तेथेही त्याचा मध्य स्वागत-
सत्कार झाला. राजा-राणी दोघेही स्वतः
साथीरे येऊन विजयला राजवाड्यात
घेऊन गेले

विजयने काही विचारध्यापूर्वीच ते
म्हणाले-"भेटा, मध्यचा समजू नकोस.

राजकुमारेची तुझी संत आज संध्याकाळीच घडवून आणण शक्य होईल."

विजय हसत म्हणाला, "आपण कदाचिद् दिग्विजय बगैरे विचारत घेत असाल न मेढीसाठी?"

"नाही बेटा, तसं नव्हे. पण आज सकाळी देवीच्या भन्दिराकडून येताना पारिवातकाचे एक फूल बाथ्यामुळे राजकुमारीच्या डोक्यावर पडले त्यामुळे विजा असल्या वेदना होत आहेत" डोळ्यातलं पाणी पुसत महाराणी बोलली.

संध्याकाळी चन्द्रगिरी राजकुमारीला तिच्या खास महालात भेटून विजयने तेच छीन प्रश्न पुन्हा विचारला

साडीची गोष्ट घेताच राजकुमारी म्हणाली-"साडीच्या रंगाबद्दल माझी काही खास आवड-नावड नाही, मी फक्त इतकंच पहाते की ती अगदी हलक्यात हलकी असली पाहिजे वजनानं! जड साडी मी कधी नेसूंक शकत नाही."

नमस्काराबद्दल ती म्हणाली-"जाची कुणाल् अन् मी कुणाल् हा प्रश्नच पत नाही मा कारण सबांना बाकून बाकून नमस्कार करीत राहीन, तह कबवरच मोडेल नाही" मी आपलो सबांना मिळत एकत नमस्कार करीन."

जेवणाचा पट्टन निघाला तेव्हा ती म्हणाली-"जाची काय कायचं, हे माझ्या हाती कुठे आहे? साखरे जो पदार्थ प्रोडात घालोले, तोच खाते ना मी!"

विजय आपल्या राज्यात परतला आणि त्याने राजा विद्याभरला सांगितले की-"बाबा, मी चन्द्रगिरीच्या राजकन्येची विवाह करू इच्छितो. जयातल्या सर्व राज-कन्यांत तीच सर्वात कायक आणि कोमल आहे"

आपली गोष्ट दुसरे संपवत वेताळ विक्रमला म्हणाला-"राजा, कोणत ही पुरुष खरं तर आपल्या भावी पत्नीन विनम्रपणा, बुद्धिमत्ता आणि सोम्य शोभायचा प्रयत्न करतो, पण आपली

पत्नी केवळ नायक बन् कोमलच असावी असे म्हणणं हास्यास्पद नव्हे का?" ताकिक बुद्धि, समजूतदारपणा आणि सामान्य माहिती असणारा कोणीही अस बारणार नाही, नाही का? विजयच्या या बायणुकीच काही खास अस कारण असू शकेल? या माझ्या प्रश्नाची उत्तर माहित असूनही देण्याचं टाळलस तर तुझे मस्तक फुटून त्याचे तुकड तुकड होऊन जातील"

यावर राजा विक्रम उत्तरला-"केवळ काही मिनिटांमी लहान असल्याने विजयला राज्यप्राप्ति झाली नाही राजा होणाग माठा भाऊ राजमयोदा बगैरे जराही माहीत नसलेल्या एका सामान्य धुकीची छान करीत वाई. असो तरीच घरातली मुलगी राणी झाली, तर राजघराण्यातल्या विजयच्या नायकोला तिघाबद्दल असूया वाटणं स्वाभाविकच होईल. त्यामुळे एकाद्या वेळी स्पर्धा अन् त्याह प्रुढ जाऊन कामग्यान बगैरे शिजायची शक्यता आहे. अशा परिस्थितीत आपल्याकडे येणाऱ्या मुलीत

असे काही वैशिष्ट्य असावे की, आपण राणी बनू न शकली, तरी आपल्यातल्या या वैशिष्ट्यामुळे तिला आपला जमिमान कुरवाळत बसता येईल. 'दुनियेंतली मीच एकटी एक सुकुमार अन् कोमल मूलगी आहे' या भावनेमुळे ती तृप्त राहील. हे तर काही नाही, पण केवळ राजकताचे फूल डोक्यावर पडल्यामुळे डोकेंदुखी सुरु झालेल्या, चन्द्रगिरीच्या राजकुमारीच्यात मुकुट घनमूर्त किंवा पुण्या दाण्याचा सगळ करण्याची कुवत तरी कशी असेल? आपल्या कुटुम्बात स्वास्थ्य अन् शान्ति नांदाची या इच्छेनेच तर विजयने हा निर्णय घेतला. ताकिक दुष्टीने आप्पि अविष्यात उपयोगी पडेल अशा हेतुनेच विजयन असे केले."

वेताळाला अशा तऱ्हेने उत्तर देण्यामुळे राजाचे मीन संन झाले आणि वेताळ प्रेवाकडू अदृश्य होऊन पुन्हा रथाच शाकावर चालत लोंबू लागला.

(कसिप)

विचित्र रोगपरीक्षा

बुद्धिदर्मा ताबाचा एक वैद्य आपल्या पोट्यामाग्याचा प्रश्न सोडवण्याच्या उद्देशाने कनकपूरी गावात येऊन राहू लागला. तापयति त्या गावाचे लोक आपल्या ओंघ-पायवासाची योगारण्या बाबी आला. पक्ष बाया त्यांचा इतक विद्वत्ता जन्म ओळखाय विवक्षित ते म्हणू लागले- "अरे, या बुद्धिदर्माचा हातागुण चांगला आहे बरे का!"

माधव ताबाचा तेथला एक प्रामाण्य मायूस अशी पहिल्यातच बुद्धिदर्माकडे गेला, त्याने आपल्या पोटपुष्पीच्या व्यक्तेवद्दल वैद्याला मार्गदर्शने

'कनकापूरतुल्य तुम्हणव तुम्हच पोटा?' वैद्याने विचारले

'आज सकाळपासूनच पण मग मला गहून हार्दना म्हणून गाडी जोडून आला वा कटक उम्लाच्या वेळी आलो बघा.' माधव शोभला.

"बरे, आज सकाळी काय झालं होतं?" बुद्धिदर्माचे विचारले

"बार बघात्या सोडल्या होत्या कदाचित पोट भाजल्या गेल्या गस्ताच्यात त्या"

एक शीम्याची बाटवी माधवच्या हातात बस बुद्धिदर्मा त्याला म्हणाला- 'रोज सकाळ-सकाळीकाळ पातले बार-बार बरे आपल्या ओळखाय बांधत रहा'

हे ऐकून माधव चिडून म्हणाला- "ही कसली रोगपरीक्षा तुम्हची? इतं माझ पोट दुखतंय जन् तुम्ही ओळखात बागायला ओंघ वैद्य? येव्हा करताय होय?"

यावर हसत हसत बुद्धिदर्मा म्हणाला- "येव्हा? छे, छे, येव्हा कशी करीन? आपल्या ओळखाय दोन आहे म्हणूनच तुम्ही त्या कण्या घेतात्या चालत्या. पोटपुष्पी आपोआप पावेल, पण आपल्याला बरे तर ओळखे छेक कथम घ्यायची गरज आहे."

-पुष्पराज जीवी

बांबोबा पुरवणी-३०

महान् स्वप्नदर्शी भारत

सर्वात प्रथम भारतीय :

दादाभाई नौरोजी (१८२५-१९१३) मुंबईतील पारशी जमातीचे नेता होते. इतरकडे नेहने तर ते पुढे संपूर्ण भारतातही नेता बनले. लंडनच्या 'मॅगझीन ऑफ कॉमर्स' चे संपादक मिळालेले पहिले भारतीय म्हणून तेच होत. १८८९ १८९३ आणि पुन्हा १९०६ मध्ये 'इंडियन नॅशनल काँग्रेस' चे अध्यक्ष म्हणून त्यांचे निवड झाले होते. स्वातंत्र्याच्या अध्यात्मिक कारकिर्दीत काळकला अविशेषात्ताच्या वेळी प्रथम जाहीर केले की 'स्वराज्य म्हणजेच देशाचे स्वातंत्र्य हेच आमचे ध्येय आहे!' १८९३ मध्ये लाहोरमध्ये काँग्रेसची दो महामंडळा झाली त्यावेळी आपल्या अध्यक्षीय भाषणात ते म्हणाले

"आज सर्वजन एकाच वातेची ध्वरवे काहोत, जन्मी माता म्हणजे आपला भारत! आपल्याला एक गोष्ट नेहमी लक्षात ठेवायला हवी की-मी एक भारतीय आहे आणि मी देशाच्या बायलोसल माझ कर्तव्य निभावून घेत आहे. मी या मावनेनेच नेहमी आपली काय करत असतो केवळ हीच प्रावना असली पाहता मनः की मी (ह्या असेल वा मुसलमान पारशी असेल किंवा ब्रिटिशज की आपली) दुसऱ्या कडून घर्षाचा-पण सर्वात आगेदर भारतीय आहे! आपला देश आहे भारत जन्म अमची राष्ट्रीयता आहे भारतीयता."

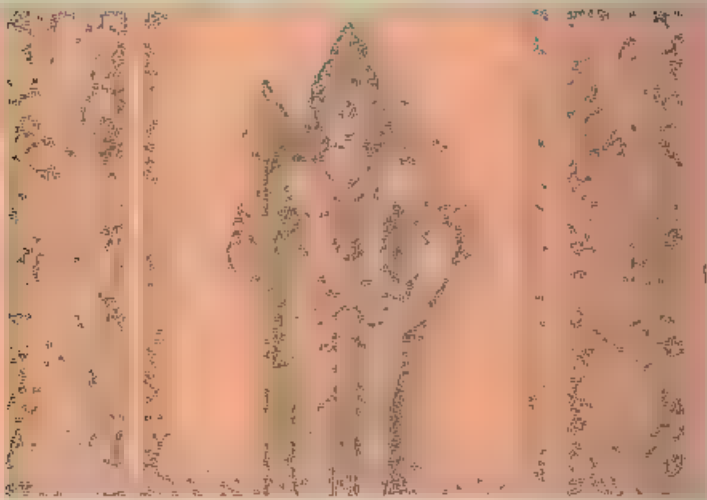
तुम्हाला माहीत आहे?

१. जगातील सर्वात मोठे व वजनदार जनावर कोणते?
२. लांबीने सर्वात अधिक असणारे जनावर कोणते?
३. जाडपण्यात सर्वात जडजदार मायूस कोण?
४. त्याचे वजन किती होते?
५. सर्वात वजनदार स्त्री कोणती?
६. तिचे वजन किती होते?

[पान २९ रहा]

कार्तिकेय

ता श्वसुर नावाळा राक्षसान त्र्यम्बदेवा-
कडून अपूर्व असा वर मिळवला, आणि
मर्वात फुलून जाऊन देवाचा तो अवैक
प्रकारे वास देऊ लागला. त्याचा वास सधून
न होऊन अथवा इत्यादि सर्व देव मन्दादेवाला
शरण गेल. त्यांनी शिवाचा प्रादोर्भा केली
की-“ हे महादेवा, आम्हांचे या राक्षसापासून
रक्षणा करा ! ” पदसेवकाभ्याः। सूर्यीय
नैवातून निघालेले तेज अग्निदेवाने गंगा
जवळ नैजून पोचवले. गंगेने ते हरतीने
भरलल्या शरणा मरावचान पोचवून दिले।
पैथ ते तेज एका दिव्य अथा शालकात
रूपान्तरित झाले ती अजब घटना पाहून
सह्य कार्तिक भातांनी तेथ अजून त्याला
दूध पाजले त्यावेळी रथा वाळकात महा
शिर आणि शरा हात उगवले त्यामुळे
महा मरना रथा वाळकाला दूध पाजण्याचे
आणि त्याचे स्तुापन करण्याचे आदेश
प्राप्त झाले. कुत्सिकांनी त्या विश्व
शोषण केल्यामुळे त्याला कार्तिकेय हे
नाव मिळाले. सह्य शिर अस्तव्यान
थाला ‘पद्मान’ असेही म्हणत कुम्भ

<p>સાંસ્કૃત સુવૃત્તાણયમ્, ગાથા ડ્યાણિ, રચયિ ૬૦</p> <p>ગ્રામીની ગ્રામીણાદિ રાગે અગ્રજન</p> <p>અન્તરંગ શિલ્પ વ માત્ર પાર્વતી કાંતરી</p> <p>ત્યા લાલકાચો અપ્લવ્ય પૂર દ્વણન</p> <p>સ્વીકાર કૃત્તા ત્યાઘા દેવગ્ન સમાપતી</p> <p>તમલ પાલ ત્ય ને જાણસાલ અપુન દેવકી</p>	<p>ત્યેભા દેવલ અગિ ઠાર મ રલ વશા</p> <p>અન્તરંગ કાગિકૈયાન દેવગ્ન તામકાચુરાપામુન</p> <p>રક્ષણ કૈલ</p> <p>અપન્થા પિત્ત ત્યા પ્રાગ્વરદૃમ્બ</p> <p>સાગણ ત અશા કૃપાત્રી મુક્તવાળ</p> <p>પાર્વતીશાંદે રમણવા વગ્નાત</p>
--	---

चांदोबाच्या वातण्या

‘सर्वत्र प्रया

[illegible]

मॉडर्न एच रेकार्ड

[illegible]

साहित्य सोनियाच्या खाणी

१. पुस्तकालय सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.
२. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.
३. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.
४. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.
५. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.
६. सोनियाच्या खाणीत, ११ मार्च २०२० मध्ये सुरु झाले.

सुण्याला माहीत आहे ?

१. सुण्याचे क्षेत्र.
२. विस्तार.
३. अमेरिकेच्या जॉर्ज बॉकर विभागा (१९४९-८९).
४. २०५ किलो.
५. अमेरिकेच्या पर्थी फॉ (१९२६-७२).
६. २९९ किलो. किंवा ५५० पीर.

साहित्य

१. कर्णालबास शकसोपवर होमर यात्मिकी
२. निम्बलपत्र
३. लंडनचे मॅट्रिक्सटर अवे
४. इयबोत विहिबारा भारतीय
५. पाणिनी
६. द म प ४ पत्रा जलचरन अध्यायायी

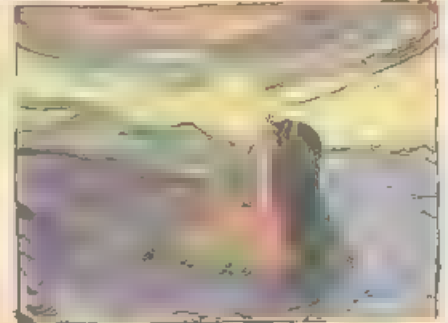

मोठ्या निर्दोषाचे त्या मायबेकाऱ्या
पुढीं जिवीत बसवून बांधले गमरात
तुझी उण्यात आहे सांगली लढाईने
तुं नाव रोडफोर्स हापोक्या किल्ल्या
वर बांधून सोडली

सोनियाच्या पौराणिक कथा-५

पर्सिअस व आन्द्रोमेडा

अयोध्या शासक राजा अयोधियन
बाबा एकदा एक भूमिच्छाळा कळाला
की - आपला मुलीच्या पुलाच्या
हातून आपले बरप ओडवणार आहे
या बाबीवर विधान ठेवून राजाने
आपली कन्या राजाई हिला तिच्या
मध्यात अंधकारात आपल्या देशातून
बाहेर काढून लावले

सावधानतावाचून त्या मायबेकाऱ्या
एका कोळ्याने पाहिले व त्याने त्यांना
आपल्या राजाकडे नेऊन पोहोचले
तेव्हापासून राजाने त्या दोघांना
मोठ्या प्रयत्ने बांधाळ केला एका
मायबेकाऱ्या त्यांच्या वडीलांची आवस्था
करण्यात आली होती

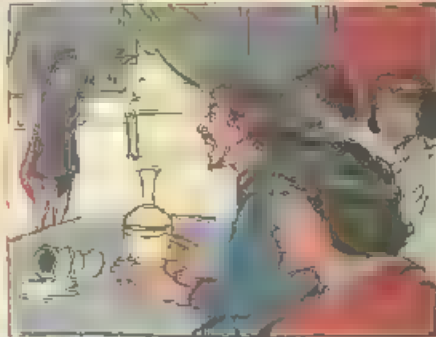

बर्फ कात राहिली आणि पंखगड
राजाच्या त्या अर्धकाचे रूपान्तर आता
एका शीतली युवकात झाले तो इतका
समस्त तुला नी, त्या मावलेकरांना
प्रधान सासाळ कर्णारा स्वतः राजाच
... या य. महान पंखगडचा हेरा का
... या य.

मेदुसा कुट रत्ने हे मेदुसा पंखगडचा
मातुल राजा यण तिच्या उल्लेख
अतिशयने तिच्यास्थान नमन यणने
टीकने राते त्या तिच्यास्थान तिहुन
एकच खंडा व एकच दात होता त्या
तिचीही बरवेप्रमाणे मानतून पातटून
या वस्तुप्रमाणे असत पंखगडने त्या
वस्तु ठेवायची त्याची इकीच पळवली.
त्याच्याकडून मेदुसाचा पत्ता विचारून
अंकनच त्याने ती या बहिणीला परत
देवी

एकदा राजाच पंखगडचा एक अणुदा
खाम जरा मंजुकासीचा अध्यायन केले
त्या मंजुकासीसाठी कदा उभा राऊ
कुसुमावता आमन्त्रित केले होत त्या
सर्वानी राजांना एक एक घोर वक्षिस्त
बायला अशी प्रथा असे यण विचान्या
पंखगडचाच तर राजाचा आपणा
काहीच नव्हते त्यामुळे अन्य सारे
राजपुत्र त्याची दर वडवून त्याचा
दुसऱ्याला

नानंतर प्रथम त्याने देवांची प्रार्थना
करून त्यांच्याकडून काही अदम्य अथवा
अकिन मिळवण्या नंतर ती मेदुसाकडे
गेली तिच्यापुढे मारत पातळून नर
आयण वगड हाऊर गड हो पातळ
म हुत अमक्याने त्याने फक्त आपणा
दालात तिच प्रार्थनाच केली आणि
तिचे मरतक सवावेगळे केले !

पंखगडचा ऐकजी मी आपणाला
राज्य लावे ? पंखगडने प्रत्यक्ष राज
अकारविमला विचारले मेदुसाचे
मीर ! राजा उत्तरला मेदुसा एका
रासनाचे माव होते. ज्याची मज्जर
निच्यार पडेण ती दगड होऊन पडत
असे - अशी तिची क्यारी होती ! यण
साहसी पंखगडने राजाची प्रार्थना
पुढी करण्याचे आश्वासन दिले

तथा तिच्या त्या मरुतकालन पणशा
रक्याचे बंध सापामध्ये परिवर्तित होऊ
जागून यण त्यांना अजिबात न विना न
किर उभेच बाबरी पंडून ती आरण्या
डोपकडे भरत लाणा या कामात
अनेक प्रकारे देवांनीच त्याला मदत
केवी होती

प्रचिरीतियाच्या सागराकड्यावर
पसिपसने एकठा गळा सुद्धर एवतीचो
दगडी मृत्ति पाहिली त्या मुक्तीचे नाव
होते जायत्याका एका रत्नपिस्तान्
अपानक सागरराससाने तिला पिऊन
हाते व काईबाद तिचे रक्षण कर
जकते गळले.

पसिपसने सावडीतले समुदास उडी
मेलले जाणि ममूदाराक्षमाच्या
उजव्या बाहेर आपल्या बजिराने
अकारण का केला रवत पाहून आईले
असा जावान कोकल तो राखत मडन
पहला जशा अकारे पसिपसने
आपल्यामुळे तो मुक्ती केले

आपल्यामेडाच्या आईबापांनी मोठ्या
सावधानीने आपल्या आठोमेडाचा
विवाह पसिपसनी करून दिला
सर्वेक्षण या विवाहापळ खुप आमे
(पसिपसच्या आणखी काही साहज-
कता पुढील अंकाले जाय)

वर्षा इसल

यसस्थळ नावाच्या राज्यात एक शतकरी
रहात जस त्याचे नाव होते मन्तू
शतातला सवे काम आणि आपल्या मुराचो
वसरसहा लागत न नरो तो भारी नज्द
होता सकाळी मुर्चादयापूर्वी जगत असे
तो, व तंज्यापासून चांगली रात्र हाईपर्यंत
तो स्वतः व सारी चावपळ करून खूप
काम करी

एक दिवशी मन्ताळीच सान्या उनावराचे
चारपाणी पाहून मन्तू आपल्या शेताकडे
निघाला. वाटेत त्याला कोणाचेवे घोरपें
ऐकू आले जसा तन्हेन या क्षान्तामुद्रास
घोरत प्रापणार कोण असावे दावडल त्याला
मुत्रुहल वाटले

त्या राज्यात खूपदा एक दिवस असत,
म्हणूनच तसे थोडे राज्याचे नाव 'दिवसवर्षा'
पडले होते. घोरप्याच्या आवाजाचा नाग
मेळ नन्तू बोडा पुढे गेला, तोच त्याला जका

कावळ्याच्या छत्राच्या दाखव्याला टकून
बसून सापलली एक विचित्रशी कुतको
व्यक्ति दिवलो

तो जबर बाकार एका खूपच छोट्यासा
मानवाचा होता बटकसे सुशीर अत लाट-
छोट हातपाय त्याला पट्टाळाच, तो यक्ष
अ हे हे समजावला तन्तुल मुळीच दैत्य
लागला नाही तन्तुच्या गिरीच्या काळाले
यक्ष कथो-कथाच दिसत पूर्वी ते मानवाशी
बोलत, त्यांच्याशी मैत्री करत अन् जनेक
प्रकारे त्यांना मदतही करत असत. पण
आता काळ बदलला होय. यक्ष कमीच
दिसत बघत, अन् विसलच, तर मानवाला
पाहून पळून जात असत मानवांना जटणे
बोलून त्यांना बरे वाटत नसे

यक्षांना पाहून मन्तूला वाटले की, याका
छोपेतच पकडून कैद केले, तर मुटकेच्या
भदस्यास त्याच्याकडून एकाका मुल-मनाचा

पत्ता लागू झकल म्हणून नव्हतं पटकन जाऊन, त्या घोरत बसलेल्या यक्षाचा ब्रह्म पकडला

या अवानवक हलक्याने पक्ष पाडून गेला. जे लो वधवून घेत नव्हते. पाहिले अन् त्याच्या बकलीतून मुठण्यासाठी तो बघावू लागला. तो गगनाच्या कडेन नव्हता म्हणाला. मला तर पकडलेय तू! सोडून दे न

अरे मला तसोचच म्हणून सांगडलस तू मला! जल छानव झाले फार. अता एकाद चांगले घडोड मठा दाखवोपर्यंत तुला सोडणारच नाहीमी! असाच एक खा गुप्त धन वा पत्त मी पोताय? गाढवा वध तुला लागेल! नव्हते म्हणाला

अरे पण अमा कुठे गुप्त खजिना असल्याच मला तरी कुठे माहीतय? थग मी कशे मदत करणार तुला? सोडून दे ना मला! पक्ष पाडला करू लागला

ठीक आहे! बघ या विलेन एकसार नाहीस नसतू! अन्ना, मग मला कसबच ने करून मी मळीच सोडणार नाही तुला चल खात! असे म्हणून नव्हते त्या यक्षाचा घरी घळत गेला अन् त्याला गुका सोठ्या लकडी पेटित ठळत पेटोला. वृक्षू घालं त्यान

बसाले एक महाना निघून गेला नव्हते एक दिवस जगल बन्धा रम्यान नव्हतो प्रमाण यन असताने स्थाला लाकडचा एक लावतसा आडक दिमला भारी ब झुताला

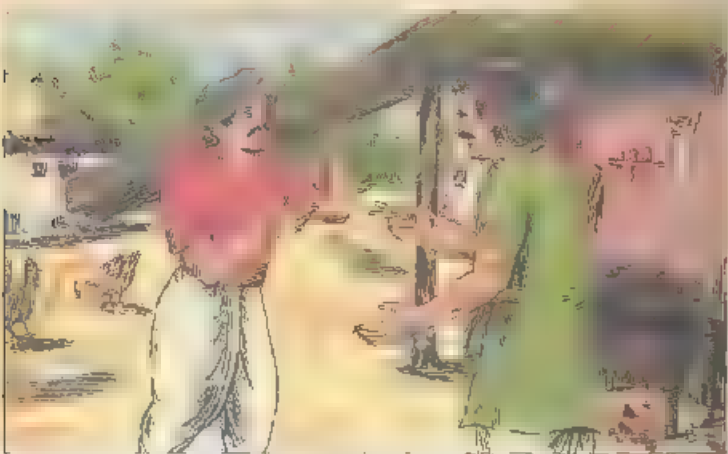
नसलेला होता न लावड तेथ वसे अल हे काही त्याला कळता ना आडका व बावरे ट कुंन नव्हते वान अला अने ले लवूच आल्यापसंद जावाचला. एका मृता-गता देऊन वस्तुत त्याच्यावाडन चार-पाच रुपय वसूल केले आणता. अणया घरी निधन आला

गाढवा घरात पाऊल घातले आणि फांतला अल होताना हमला! यावर नव्हते यक्षाला म्हणाले अरे मोहनाभर मी तुला पत्त व दं कसले ठवले तरी तजून लक्षा घेई ठिकाणी आला नाही वारले! मला एवढ्या चमिला वाळवून आपल्या जागेने निघून गेला असतास तर वर नसत अल! आता का उम जव हेमतीयम?

यक्ष बावर काहीच बोलला नाही ना फक्त हमतच राहिला

मुल्ले एक महिना निघून गेल, अन् एक दिवस असेच नव्हतेला बाबाबाब काही खरदोशठा जायचे होते नव्हते आणला साग पंसा घरात एक ठिकाणी पुकून ठवलेला होता जखेद पाठा नव्हते तपोन खादून घडा बाहेर काडला काही पत्ते फडल वनेल आणि तो पुन्हा पाहूनवासाच्या साडून ठवन तो राजागत निघून गेला पण त्याचा हा इशोग कुणीतरी लपुन पाहून ठवला अन् नव्हते पाठ फिरताच मार पंमे त्यान कडून घेतले आणि दिवून मला

मग्यावाळी वाजारा तरकून नव्हते घरी पोचला आणि पेटोल्या यक्ष पुन्हा बदा-

सदा हूँ लापला. आता माच नन्द कारच
रामावला. त्याने पेटीच कुसूच गाडून
मलाचा पकडून बाहेर काढून जाणं खुटले—
'हे तुम रंगडच मला मूळीच खावडत
नाहीत ह! दोन महिने तुला मी इथे
पेटीत बन्द करून ठवलय मला मदत तर
काही केवो नाहीतच, पण माच जवळीच सोन
वेळा कुवेष्टेने हसलास माच! खरे पण का
यस? आता बर माच कारण सांगितल
नाहीस पर मला शकून मारून टाकून
फेकून देईन पण मी तुला! समजल?"

पावर यक्ष म्हणाला—“बर एक तर!
तुला जन्हा जयलात खावपेकी तासलेल
टाकून घापडस तेंव्हा तू पैशाच्या मीहाने
ते श्रीकाशसाद भुतरांना चार पांच रुपयात
विकून टाकवस न? पण तू अगदी नंबर
एकचा बुध्द प्राणी आहेस बघ! त्या
साकडत लासो वयस किनताच सीत आणि
गहरे भरलेल हाते हे तुला कुठ नाहीत? त्या
पैशांनी मालाप्रमाद आज चांगला श्रीमंत
हसलाय मजत आणलं आयुष्य घालवताय

तो! त्या दिवशी तुझ्या विसर्गकायनात हस
अल होत मला!

जहा! जस हाय 'बर मग आता का
बर हसलाय तू? रागान बरा होत
नन्तुन विचारल

कारण आजही आपल्या बत्रकली
पणाच छान ब्रदमन करसल तू! पुरल्या
पैसा बाहेर काढनाला कळजी घालो
न होस त्यामुळ नमक्या एका चाराच न
पाडून ठवले तू मलावयस काहीन धरून
पसार झाला पो' पक्ष हसतच बोलला

का १९ य? माझा सारा पैसा
चोरीला गला?' हाक्यावर बाज
कामळत्यासासा आणवून नन्दू पैसा
ठवल्या खोलीकड गावला खरोखरच
एक कवडाहा उरमी तव्हता तेय' नन्तुच
वाटोळ झालेन होत!

कागळी बरवन रडत ता पुन्हा त्या पटी
ठवल्या खोलीकड आला, पण तापांगत
यक्ष कशाला यावताय तिथ? तो तर
कळ्याज पसार झाला होता!

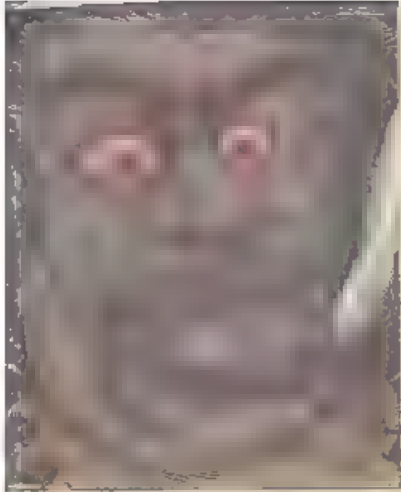
वीर हनुमान

जेव्हा मैनाकाने हनुमानाचे आदरातिथ्य
करण्याची बापली इच्छा प्रकट केली,
तेव्हा हनुमानाच्या मोठे सवाधान घाटले.
तो म्हणाला "तू बोलून दाखवलेस, हेच
तुझं आतिथ्य मला पुरे! मी तुला आदर
सन्कार स्वीकारेत नाही म्हणून नाराज
होऊ नकोस जाता घडा हा उशीर करण
मरण होणार नाही मी आपल्या सह
कात्यांना शट दिला आहे की सूर्यास्तापर्यंत
मी लवत पावत, प्रदयथ शरण मला
प्रशमन वारत नाही

जस म्हणाय हनुमानाने मनाक पक्काला
आपल्या हाताने सदां कला नि तो आकाश
मार्गान पुढे चालू लागला. मैनाक आणि
समुद्रान हेतुमानाला आश्चर्याच दिला—

"तुला आपल्या अंगीकृत कार्यात सफलता
मिलो!" मैनाक पर्वताकडे प्रेमभरे पहात
हनुमान माकड्यास डब बडाला आणि त्याने
लवकड प्रयाण केल
हे सर्व पाहून दयमण, महर्षि, सिद्ध पुरुष
आणि देवेन्द्रान मनातल्या मनात मैनाकाक
कोणुके कल त्याच्या मनात विचार आला -
केवळ हनुमानालाच मैनाक सारक्या महान
पर्वताचे आतिथ्य स्वीकार न करणे कोसून
विरते. हनुमाना ऐकजी पुसरा कोणी कस
कर घजला नसता.

हेर मैनाकला म्हणाला—"हे मैनाक,
तुला पाहून मला फार आनंद होत आहे
तू काळजी कर नकोस. इथून पुढे आक्या-
मुळे तुझ्यावर कोणते ही सकट येणार

नाही.” इन्दाळे हे बोलणे ऐकून मैनाकाला आनंद झाला की आता आपल्याला इन्दा-पासून धोका नाही

वरम्यान हनुमान सभुद्रावकून बराच दूर गेलला होता. याच वेळी दैवभागाने त्यांचे यात्रा मनात असो इच्छा निमोठा झाली कि एकदा हनुमानाच्या श्रुतीचा जेवणाला अशाच यात्रा ते साप्याचे शब्द सुरमाकडे जाऊन म्हणाले— महावीर बांधपुत्र हनुमान सभुद्रावकून उडत चालला असे शब्द तु पत्रेश्वरीर राक्षसीचे रूप पडत आल्याने, त्या वाडा नि लालबुद झळपांनी त्याचा भेता आणुन आम्हाला पहिलेच को तुला पाहिले ना ओला आहे का तुला हरवतयि

दवांच्या काशेवरून मागे मला सुरमान अध्यायक, विद्वत व विद्यालक्ष्मण कल आणि ही हनुमानाच्या मागेवर जाऊन उभा राहिलो म्हणालो इतक्या दिवसांना गला इय लालबुद आता तु माझे भव्य होणार आहेस मी तुला हे ज्ञान देणार आहे चला बघ पाहू माझ्या नादाना मी तिने आपला जखडा उघडला

हनुमान जरा ही न जाणवत मनापुढेक राहण आढत म्हणाला— “दशरथाचा पुत्र राम आपला छोट्या भाऊ लक्ष्मण मि पडिले सीता गाला पडत दंडकारण्यात आला रामक हा कायमाळी बाहेर गेला असता, राक्षसाने सांगला पटवण नेले मी रामाच्या धूत वतून गावकड्याला जो आहे माझ्या या कामी तु मला मदत कर ना! सीतेचा शोध घेऊन गेलाच कीमत तुला जेवणे सगळे तु मला खुशाल झालेस याक मागे वाढा करला

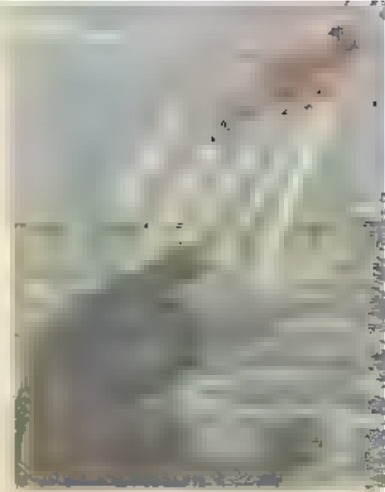
हे ऐकून सुरमा म्हणाली— मला आतातून कोणी पुरा आऊ घेऊनार नही मला तसे वरदान मिळाले नही मला मी सुरमान तोंड उघड होत आहे मला विद्यालक्ष्मण दिग्गज होत आहे मला आपण सरीर लक्ष्मण वरदान देणार तो सुरमाच्या लहान शिरला आणि तसेच बाहेर येऊन म्हणाला ‘हे दक्षवर्ण तुला

मनास तपस्कार, मी तुला नोट न जाऊन परत आला आता मला सातासाईचेच नऊ दे ना

सुरमाने तत्काल भाई राक्षसीचे रूप उडत दिले नि मला मला वरदान देऊन म्हणालो आता तु सुखी रहा सतत प्रवृत्त वा तु आपल्या कामात यशस्वी होशील माता आणि मला याची सवकर भेट घेवून आण त

मग हे मला ते पुन लोकेकडे उडुण केले त्याला सभुद्रावकून उडत जाताना सिंहिका नावच्या एक राक्षसीने पाहिले तिला वाटले— आज आपल्याला हे चांगले माणूस सापडलाय याचे साऊन आज आपली भूक भागवावी” हनुमानाच्या छायेला पकडून ते त्याचा ओठू लावली

पण याणाच्या जख्मांला जोरदार व दळी वरदान घेऊन देऊन द्यावात तसे हनुमानाला वाटले त्याने आश्चर्याने स्वला पाहिले व त्याला समजत राहू महाराज जेवण पडताना हिमालय राक्षसकडून सागर-प्रांतात एक संधर्भत दावतजाला अमल जेवण आहे तिने या यात्रा हा माणूस पकडून त्याला राहत अस द्यावत राहता हनुमानाला सांगितलेले दाव हनुमानाला वाटले व जेवण देऊन अमल पाहिले

त्याने याच शरीर मोठे करावला सुरवात केली. हे पाहून सिंहिकेने आपला जबडा हनुमानाच्या शरीरातून मोठा बनवून उघडला कि त्याला गिळून टाकण्याचा प्रयत्न करू लागली मग तिला हनुमानाने सिंहिकेकडून निरखत पाहिले जेवण घेऊन लक्ष्मण वरदान देऊन आणि सिंहिकेच्या नोटात शिरला तिची छत सादून ती बाहेर गेली मग त्याने पुन्हा आपले शरीर दुपटव घेतले तसे सिंहिकेचे मृत शरीर सभुद्राच्या पायावर उतरले त्याला दिसले

आता हनुमानाने आपला प्रथम पुत्र जाले तेला त्याला सभुद्राच्या पलायनात किताब आणि यथीक जपल दिसू लागले

लंका द्वीप, मलय पर्वतावरील झाडी आणि सागरात विलीन होणाऱ्या नद्यांची पवित्र सगन-स्थाने त्याला स्पष्ट दिसू लागली.

एकादुकी हनुमानाच्या मनात एक विचार आला. आपण हे विशाल शरीर आणि जापळा वेग रालसांनी पाहिला, तर काही आपत्तीच येण्याची शक्यता नाही का? म्हणून त्यानं आपले लघु रूप धारण केले आणि क्षमूत्र किनाऱ्यावरील एका झोंराच्या भिस्तरावर चवकल लंका पाहू लागला, तेव्हा त्याला लंका देवेंद्राच्या वस्त्रावस्त्री सासखी भासली.

लंका नगरी त्रिकूट शिखरावर वसलेली होती. नगरीकड जाताना पर्वत-नासरा-

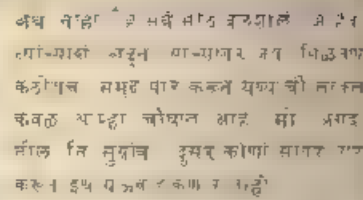
वरील शतक कुलांनी लगावलेल वस्त्र नि तेथील वामवामांचे नो पाहू लागला. रमा नेदंगी कुलांनी बहुरल्ले वस्त्र, निरतिराळ आवाज करणारे पक्षी नागरी उद्याने व रात्रीच्याने वस्त्री एकाहून एक मंदर उद्य

लंका नगरीच्या धारी नाजूना गाला लवक दिसले त्यांतील पाण्यात न पलान कुल कुललेली होती. नगरीच्या चार बाजूंना चांगेरी मिती बांधलेल्या होत्या. हत्थारबंद राक्षस प्रवेश दारी गहारा करीत होवे अवासाडी की भाव कोणी परकवार प्रवेश करू नये विशाल रस्त्यांच्या दोन्ही बाजूंना उंच-उंच शुभ्र इमारती त्याल दिसल्या. ठिकठिकाणी नुसले बांधकाम होते नि त्यांवर वताका फडकडप हांच्या त्रिकूट शिखरावर वसलेली नगरी आकाशातून अवतीर्ण झाल्यासारखी वाटली. विप्रकम्पाने तिची निर्मिती केलेली होती.

हनुमान हुळून लंका-नगरीच्या उत्त दारी पोचला नि रानवाच्या खचरींना मंदार घेण्याचा प्रयत्न करू लागला. या नगरीला त्रिकूट कोणता वक्य आहे? एके वेळी ही कुबेराची नगरी होती. आता कुबेराला ही या नगरीत प्रवेश करण शक्य नव्हत. साप जल एकाद्या गृहच रक्षण

साववा

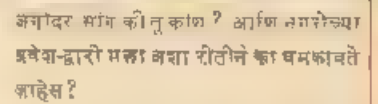

हनुमानाची पहिली अडथळा त्याला लक्षात
नसलीत प्रवेश करणे आणि विशाल
शरीरासह आठ गेला तर राक्षस नवकीर्त
आपल्याला पकडतील म्हणत हनुमान न
आता असं बारीक धावणे केले की न काय
घाठ ही नाही पाणि अगदी लढात ही
नाही मग राजा सर्व नाराज भन पडायला
न्यास विचार केला सातत्याने गहूपापुत्रीची
राक्षसांनी आपल्याला पकडले तर ते हनु
माही असे जाले तर हे राक्षस आपल्याला
राघवापुत्र देऊन हजेर काढील मून म्हणून
सातुन दयात्मक सन्मरण राघवाला
कढिला ?

नगरातील सर्व मार्ग मोठे वाणिज्यक्षेत्र
होते. यामाग व गळपा पण सुरेख रेखीव
होत्या. प्रत्येक घराचा परिसर कुळ-साडांनी व
कुळलला ह्यांच्या त्याचे खाद सोव्यान्नादीव
होत. नागराच्या मुळाभ्यान्ने शिडक्या वसकत
होव्या, पण इमारती शेत-गळ मजली
दिशत होत्या. नगरात सर्वत्र स्फटिक बागि
मण्यात अलंकार दिवत होते. लकड नगरा
एकाद्या मधून उतरा. शाखा दिसत होती.
भय नक राखसांच्या कडक पहाव्यातोल हा
लकड व नगरा कडा मध मिळवू शकतील हे
हनुमानाच्या मणजेना आपण सौतेला
शोभायासाठी अतो आहोत या सत्त पाच्या
भरान लकड व विजय मिळव्याची मोष्ट
ती व हा यळ दिवसून गेला

यावर हनुमान म्हाला तू विचार
लंछ्या सर्व प्रज्ज श्री गणेश दत्तो मी तू मल

हनुमान महाराज—“एकदा लंका-वनरोंच
वर्शन देण्याची इच्छा होती. म्हणून मी
इयं आलोय.”

मला हजरतवाचानून तुला अका-तगरी पाहता घणार नाही' अर्कत सगितल

मी लंका नगरी पाहून आणि आपल्या वाटने चालू लागलं मला इथ दुसरे काहीही होऊ नये असाच नाही समजून दर्शन केळ को मी चालू लागलं जाऊ दे मला. हनुमान न विनती केली

लंका एकदा किचाळी नि तिने हनुमानाक एक जास्दाव घणार माली विष्णूकून अधिक भयानक किचाळून हनुमानाक आदल्या कात्या हाताच्या घुळीत लकेला एक मुद्दा धातला या तडक्य न लंका अक्षमी पक्ष्यसारकी जमिनीवर आदळली नि व्याकुळ झाली. ही आरडा-ओरडा कळ लागली मला नको दे मारुस! मू मोठा बलिष्ठ आहेस! हनुमान अला धकदा सांगितल होत की एक माकड जेव्हा मला जिकस, तेव्हा राससांना निविडल कोका निमिष झालला असेल रासनाचे सोतेला फळवून आणली. म्हणून म्हणा हे सड्ड येत असावे असे

मला वाटत जा, मुद्दा पळीतसार नगरीत मनसोबड हिड."

नंतर हनुमानाकें मणार-हागनून प्रवण म करुंता सारुला कोबल मला सोतीत प्रकारातून उडी मारली. प्रथम त्यान आपले डावे पांढल नगरीवर ठवळ ता राजमाग्यार चालू लागला, तसे समीत श्राव्ये मधुर म्मर नि मानवांच्या ह्मण, च आवाज एक दळ लागल मणरे जाणा पुण-माळींनी सजवलेल उंच उंच महाल अतिमूषर दिवु लागल मध-श्रावण कळल्या स्त्रियांची मलाहुर गाणी एक पळ लागली काही राक्षसांच्या घरातून वेदपठणाचे चलि कानांवर पळ लागल काही राक्षस जाण जेराच किचाळणा फाडण होत गेल्या बोळानून जिकड-निकड राक्षस जमा झालल दिसल

आणि हनुमान मनासल्या मनात म्हणाला 'जिथ प्रवेश करायला मनाई होता, तिथ मी प्रवेश तर झिडवला करण। आता सोतेचा मोच करण कठिण नाही "

पंडिताची वागणूक

सीताच गावात मधुब नावाचा एक जोमस्त महाम्मद रहाण प्रसे सर्तीवादी वेगळी चाळ त्याची आणि त्यानच मर म्हणून तो पावकारांही करी पुण इतके मरे अपुनहं माघव तिलकुळ गोदळ किवा पडेल वृत्तीचा म्मळता. त्याला एकुलता एक मुलगा होला-विद्याधर लहानपणा-पासूनच त्याचा विद्याभ्यासकळ कळ होना पुण वटिलाच्या मना किवा सावकारांच्या म्मळतावाची भाव त्याला मुळीच भावळ नळता

विद्याधर लुपसा पविष्ठ ही होता. तो म्मळाची वही ना काही बोलण काही भव बोलता बोलता त्याच्या बडल तुळता लज्जन त्याची हर सळवी!

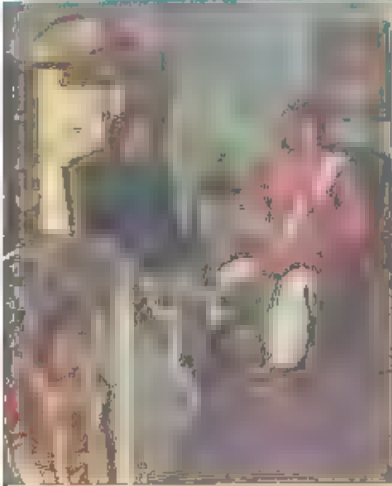
पापवस विद्याधरला अतंकदा ह्मणा-वायचा पयल्ल कला कि- 'अरे वावा जरा मजर' मुद्दा हे वागण उरावर नळ बदा ' "

गावातल्या लकाशा असा हागव पन्करात्म नर इथ दहाण काठीण हाईल वापल्याला पुण विद्याधरच्या वागणुकीन काहीही बदल होईना

आपल सपश्यन करीत तो म्हणे- हे म्महा नावा, पंडित माणसाका आपली विद्वता प्रकट करावीच लागते. विद्वता ही सर्वांना उपयुक्त असते पुण तिचें थोल समजेल तेव्हा ना ?

भाता माकर काप कोळायचं? काही बड्ड न करता माघव म्हणाला- 'अरे, हे तर सीकच आहे, की नाकबूल करव नाही पुण एक विचार कर बाबा, मुद्दामुळे बर सगळं माघ आपल्या बिरड गेल तर बोक लपवायला मुद्दा कुठे जाण रहायची नाही आपल्याला "

मावर हसतच विद्याधर म्हणाला- 'मरी काय इतका मूर्ख आहे की काय ?

प्रति विदुत विद्याधर म्हणाला-
माझा मजगण एव असतोच महोदय
दुष्ट-धोकेबाज असतोच पण गावातल्या
एका माणसाला त्याच्याकड दोळं वर बघून
पाहू ही शक्य नाही ना? त्याने घेतले
आणखीं तर ते आपल्याला ही नाम देऊ
आकतोच म्हणूनच तर मी त्याच्याला
मैत्री जाऊलोम ना? माझ्यासारख्या विद्वाना
कडून अजून त्यांना आपली खोरी वा
हाईना, पण तारीफ एकाचला मिळते ना?
त्यांना किती आनंद होतो म्हणून नागू?
त्यांना जप करण्यकरताच तर मी अशी
इतरांची चष्ट मस्करी करत असतो.

त्या दुष्टाच्या संगतीमुळेच विद्याधर
असा दुष्ट होत चाललाय हे कळायला
माघबला मुळीच नेळ लागला नाही पण
त्यामुळे माघच बांध फारच वर्षेन होत
अशातच त्याचा मित्र प्रबोध, हा त्याच्याकड
काही दिवस रहायला आला दासच
दिवस ते प्रबोधला विद्याधरचे चाळ पळून
चुकले.

तो माघबला म्हणाला- माघच आपली
मांड मुळीच तुझ्या विद्याधराला द्यावी अग
म्हणतोय ना? एक भविष्यवाणी सांगली
तर तुझ्या मुलाला जप लागले गुण जाहेर
त्याला एकदा गंगानगरच्या पंडित विष्णू-
धर्माकडे घाडून दे बघ, सर्व काळ आराध्य
ठीकठाक होऊन आईल.

माघबला ही कल्पना आवडली. त्याने
काही दिवसातच विद्याधरला बोलावून
म्हणून 'गंगानगरमध्ये विष्णूधर्मा नावाचा
एक महापंडित आहे तू गंगानगरला जाऊन
त्याला आपल्या विद्वत्तेने हुशूर टाक,
आपल्या बाबच नाप होईल बघ.'

विद्याधरने मोठ्या आनंदाने आपली
यमति दाखवली आणि तो लगेचच त्या
महापंडिताला भेटायला निघाला विष्णू-
धर्माचे घर बगदी सावसुधेच होते, अन् तो
पंडितही तसा अगदी बाबा दिसत होता.
त्याच्या वयकोळ, अंगावर एकही दागिना
नासे दिसत नव्हता आशीन लोकेचा
पावती हाती ना.

मोठो तडक भटक दाखवत आल्या
विद्याधरचे अंगान स्वागत करत विष्णूधर्माने
त्याच्या बघायला उदंड जाणून घेतला,
नंतर जवळी मुण्ण त्या निराधरला
म्हणाला तुझ्या नेत्र यात्रेच नेत्र
सावसुधे की तू जप विद्वान जगाचा
कोणकोण या काव्य अन् उपाकरण ग्रंथांचा
अभ्यास केलायस तू?

विद्याधरने तसकळक त्या प्रस्नाची
नाने सांगून टाकली.

'बर, इतक सगळ आपसात केलेल्या
तुझ्यांची मी रे माय वाद करण ना? मा
कवळ करतो, की तू महान आहेस. चार

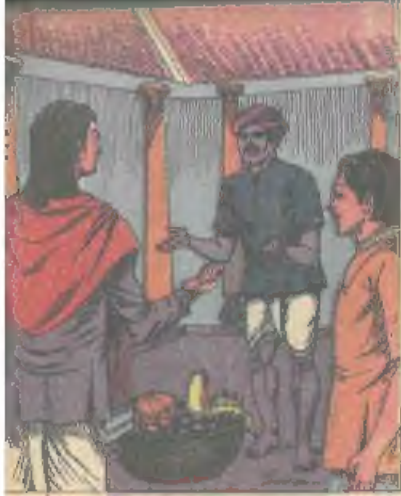
विवश माझ्याकडे राहून पु जी ओ काही
अभ्यास केलायस त्याचा मला परिचय
करून दिलास तर फार आनंद वाटेन बघ
मला!" पंडित विष्णूधर्मा विद्याधरला
म्हणाला.

"नाही, नाही, पंडितजी! स्पर्धा न
करताच जय मानण पसंत नाही मला।
स्पर्धेत मी हारलो तर आनंदच होईल
मला पण आपणाला शास्त्रार्थ हा
करायलाय ह्या।' विद्याधर हट्टीपणे
म्हणाला.

"ठीक आहे पण तू बाता चार दिवस
रहाच माझ्याकडे पाचव्या दिवशी आपण
दोन मिळून शहरात जाऊ. दरमारी

आपल्या गावातले सर्वात श्रीमंत असणारे
कनकगुप्त रत्नसेन अन् मोतीराम या
तिघांशी मी मैत्री जोडली आहे पाटील
महानंद आणि गवाला महाबलालांनी
पहिल्यान मल्ल सोम हे माझ्यावर जिवा-
पेक्षाही जास्त प्रेम करतात या पाच
मित्रांचाच पच महाभूत मानतो मी, नि हे
सर्व नेहमीच मला मदत करत रहातील."

विद्याधरचा या समर्थनामुळे दुःखी
आलेला माघच म्हणाला-"बेटा ते तर
पाचही जण कोठे बघमास म्हणून प्रसिद्ध
आहेत लोकांना विनाकारण सतावणाऱ्या
त्या दुष्टांची तुम्ही तरी दोस्ती अशी किती
दिवस टिकेल?"

पंडित' पदासाठी बसोनदार प्रगल्भाव शास्त्राच्या धरबारात स्पर्धा होणार आहे. मलाही निमन्त्रण मिळालेले आहे, माझ्याबरोबर तिथे येऊन तुम्ही स्वयंत भाग घ्या. अशा तऱ्हेने तुम्हीही इच्छा पूर्व होईल. काय?" विष्णुशर्मा बोलला.

हे ऐकून विद्याधर खूब झाला. तेचं तर विष्णुशर्मा बरोबर हजर पंडितांनाही हजरून आवली हुषारी काळबायची संधि मिळेल असे त्याला वाटले.

विद्याधर चार दिवस विष्णुशर्मांच्या घरी राहिला. विष्णुशर्मांच्या पत्नीने त्याला आपला भाकटा भाऊच मानून प्रेमाने कायला प्यायला घातले. त्याच्या घरात

घोस लहान मूले होती. त्या दोघांनीही मोठ्या आदराने आणि उत्तम तऱ्हेने त्याची कामे केली. विद्याधर व विष्णुशर्मा रोज साहित्यिक चर्चा करत. त्यावरून विष्णुशर्मा हा खरोखरच कोणी साक्षामुखा विद्वान नव्हते, ही गोष्ट विद्याधर समजून चुकला. पण विष्णुशर्मा कोणत्याही बाबतीत विद्याधरच्या विधानांचे खंडन करीत नसे, त्यामुळे त्याला वाटले की-"यांची विद्वत्ता कदाचित वरवरचीच असावी, उथळ असावी. नाहीतर बाब घालायची संधी त्यांनी कशी काम पाळवली सतती?"

विष्णुशर्मांची आणखी एक गोष्ट विद्याधरला समजली नाही. एक दिवस एक एक शेतकरी काही भाजीपाला घेऊन आला अन् विष्णुशर्माला म्हणाला-"माझ्या शेतातली ही भाजी आपल्या भोतनाच्या कामी आली, तर मी स्वतःला पक्क मागील."

यावर हसून विष्णुशर्मा त्याला म्हणाला-"अरे विद्येने काही माणसाच पोट भरत नसतं. तुझ्यासारख्या अन्नदात्यामुळेच जनता जगत असते." आणि वर "अन्नदाता सुखी भव." असा आशीर्वाद देऊन विष्णुशर्माने मोठ्या आदराने त्याला रवाना केले.

अशाच प्रकारे विष्णुशर्मा आपणजून लहान व सामान्य अशा कित्येक लोकांची

स्तुति करी ही गोष्ट विद्याधरला तितकीशी भावली नाही.

ज्या दिवशी त्यांना गहराकडे निघायचे होते त्या दिवशी त्या दोघांचे सामान दोन पोतघातात भरले गेले. त्या नदीपर्यंत वाहून नेण्यासाठी त्यांनी आगाराच एक मजूर नक्की करून ठेवला होता. पण ऐन निघायच्या दिवशी तब्येत बिघडल्यामुळे त्याने आपल्या ऐवजी दुसरा एक मजूर पाठवला. हा नवा प्राणी जरा चिचिड्या स्वभावाचा होता. जरा कुरकुरतच त्याने माठोडी आपल्या डोक्यावर घेतली आणि पुडे पुडे तो व मागे मागे हे दोघे अशी त्यांची वाजा सुरू झाली.

नदीकिनारी पोचून पुढे नावेने नदी पार करायची होती. उशीर झाला तर ती नाव विपून जाईल अन् नम्रतर हुयरी कुठली नाव मिळायची कारणी शक्यता नसल्याने विष्णुशर्मा मजुराला जरा भरभर पाऊल उचलायला सांगू लागला.

यावर मजुराला एकदम राग आला आणि चिडून तो म्हणू लागला-"अशा चढत्या उन्हाच्या वेळी स्वतःच सामान डोक्यावर घेऊन चला, म्हणजे कळेल, हे किती प्रासदायक काम आहे ते!"

"अरेच्या! हा काम फुकट आपलं काम करतो आहे की काय? या दोन कबडीच्या

माणसात हतकी घसेड!" असे विद्याधर घागाने बोलणार तोच त्याला गप्प करत विष्णुशर्मांच्या मजुराच्या शान्तपणे म्हणाला-"होय, तू करतोयस ते काम थोडं कठीण आहे खरंच! आम्ही तर काही ते तपकीच करू शकणार नाही. पण उशीर झाला तर तुम्हां न आमचे तब्येतिथ कळू काय जातीक नं?-एवढ्याबसाली मी जरा भरभर थांबायला सांगितले की माफ कर हं मज्जा. तुला त्रास होणार नाही. अशा बंतानेच चालू. आमच्या लक्षात असेल तेच होणार नं?"

आता मात्र त्याला काय वाटलं कोणास ठाऊक! पण मजूर भरभर थांबू लागला

कांदोबा

५७

अन् त्याने अगदी बेळेवर त्या दोघांना बाटावर पोचवून दिले.

नावाही विष्णुशर्मा पाहून, हात ओढून म्हणाला—“आपण येणार हे कळलं होतं मला! म्हणून थोडा वेळ मी नाव थांबवून ठेवलीं पहा तुमच्यासाठी. आत घाना!”

“अरे, मी तर दुक्यापुढेही तुच्छ आहे. तुझ्या विद्येपुढे माझी विद्या काय कामाची?” अशी त्याची स्तुती करून विष्णुशर्मा हसत हसत विद्याधरसह नावेत जाऊन बसला.

एक क्षुल्लक नावावघाची विष्णुशर्मने अशी हारीफ करावी, हे विद्याधरला खटकलेच! नावेत बसलेल्या अन्य लोकांना

विष्णुशर्मा आता विद्याधरची स्तुती करीत म्हणू लागला—“हा मूळगा तर माझ्यापेक्षा चांगला विद्वान आहे.”

नाव जेव्हा वाटारात पोचली तेव्हा बाटावर जगन्नाथ जमीनदाराचा दिवाण विष्णुशर्माला सामोरा येऊन मोठ्या अदबीने म्हणाला—“बंदिखो, गगात बसूनही वेळ नसल्यामुळे केवळ स्वतः जमीनदार महाराज येऊ शकले नाहीत. आपण त्यांना आपला आशिर्वाद कळवावा.”

यावर हसून विष्णुशर्मा म्हणाला—“असं पहा दिवाणजी, माझ्याऐवजी आता स्वतः महाराजच या नाकेसुख आले असते, तर जमीनदार जगन्नाथ स्वतः त्यांना सामोरे जाण्यासाठी नक्कीच आले असते. माणसा माणसात फरक करणंय फक्त जमीनदार जाणतो. माझ्या सारख्या शरीर पंडिताच्या स्वागताला तो कसा येईल? पण एक गोष्ट मात्र त्याला नक्की सांगा हे—म्हणजे, जखोखरच माझ्या आशिर्वादाची अपेक्षा असेल, तर त्याने स्वतः माझ्याकडे यावे!”

दिवाण निघून गेला. विष्णुशर्माचे बोलणे ऐकून विद्याधर चांगलाच चमकला! दिवाणाने मृकाटपाने त्या दोघांची रद्दग्याची व्यवस्था लावून दिली. थोडशा वेळाने स्वतः जमीनदार आले आणि त्यांनी पंडित विष्णुशर्माची समा सांगितली.

पण विष्णुशर्मने केवळ डोकं हलवून मृकाटपानेच त्याला निरोप दिला. जमीनदार निघून येत्यावर विद्याधरने विष्णुशर्माला मोठ्या आश्चर्याने विचारले—“इवा अगदी सामान्य व्यक्तींनी आपली हारीफ केली, त्यांची तुम्हीही जलट हारीफ केली एक क्षुल्लक मजुराने आपला राग राग केला तेव्हा तुम्ही तो मनावर न घेता, जलट त्याचीच सार्की सांगितली होती. पण आताची ही जमीनदाराबाबतची तुमची बागणून माझ मला अहंकारपूर्वक वाटली. इतक्या स्पर्धेत ह्यापेक्षा विचार आहे कि काय तुमचा?”

यावर नकारात्मक डोकं हलवत विष्णुशर्मा म्हणाला—“आपला पेक्षा म्हणून अन् कमजोर असतील, त्यांना पंडिताने नेहमी मान पावला. पण जे आपल्यापेक्षा कोणत्याही बाबतीत मोठे असतील, आपल्यावर इतक्या चालचू पावतील असे अनतील, ज्यांचा आपल्याला काही उपयोग होण्यासारखा असेल, अशांना मात्र आपल्या

काबूत ठेवण्यासाठी बुद्धिमत्ता हीच पंडिताची शक्ती असते. मी जमीनदाराच्या बाबतीत नवल आणि थोडे बाळगून राहिलो अन् नंतर मी स्पर्धी जिंकली, तरी मला त्या जयाचा आनंद मिळणार नाही. आपल्या विद्वत्तेच्या बळावर मला जिकायचं असेल, तर मला असंच केलं पाहिजे ना?”

हे ऐकून विद्याधरला आपला गतकाळ आठवला आणि तो लज्जित झाला. ‘दुबळ्यांना नव्हे, तर बलवानांना तोंड दिले तरच एखाद्या बंडिताला प्रतिष्ठावान मानले जाते. विष्णुशर्मने आपल्याला याने विव्हा, याचा अर्थ—मी त्याच्या कुट्टीने छोटा होतो—असाच की नाही?’ असे विचार त्याच्या मनात येऊ लागले, आणि विष्णुशर्माचा निरोप घेऊन, स्पर्धेत भाग न घेताच तो आपल्या गावी निघून गेला.

आता सीतापुरला पोचल्यावर विद्याधर सर्वांशी वावरून लागू लागला. जसा तऱ्हेने शोकाचा दिवसात हो ‘नामवंत पंडित’ म्हणून गाजला.

निर्बुद्ध

बरीच धुनी भोष्ट आहे. एका गावात एक कारक गरीब शेतकरी परिवार रहात आहे. शेतकऱ्याला तीन मुलगे होते. पहिला जन्म दुसरा मूळगा दोघेही चांगले हुशार होते. पण तिसरा केपांग मात्र नेहमीच कमल्यातरी विचारात असल्यासारखा दिसे. शेतकऱ्याकामात त्याची पति कारकरी पडे, जन्म तो नेहमीच इतरांच्या मागे पडे कर मोष्टीत!

केपांगाची मोष्ट निराळीच होती! तो कधी स्वतःकडे नीटसे लक्ष देत नसे, पण जेजून-दुखी लोकांना पाहून सान त्याला रहाकत नसे. बौरल्या भावांनी त्याला घराबाहेर काढले.

केपांग आता घरदार नसलेला एक रस्त्यावरचा माणूस बनला होता, जन्म भटक्यासारखा एकडे तिकडे फिरू लागला. अशा तऱ्हेने केपांगचे दिवस जात

असताना, केपांगने एकले की एका गावी कुठेसा एक डोंगराच्या गुहेत कोणी एक साधुबाबा रहातो जन्म त्या साधूला काही जडभुत ज्ञाना शक्ति नसा आहेत. त्या साधूला शोधता शोधता केपांग त्या गावात पोचला. त्या बाबास त्या वेळी दुष्काळ पडलेला होता. माणसे आणि जनावरे पाण्याभावी तडकतून मरू लागली होती, शेत बाळून गेली होती, सलाक आणि विहिरीही वाढून गेल्या. साधुबाबा भेटले तर त्यांच्या मदतीने या दुष्काळ-सस्त गावाची परिस्थिति सुधारण्याने केपांगने ठरवण.

वाटेत केपांगला जाणखी एक लहानसे गाव दिसले, त्या गावाच्या एका टोकास असलेल्या झोपडीत एक गरीब स्त्री आणि तिची सुन्दरणी पण आंघळी मुलगी, अशा दोघी रहात असत. त्या मायलेकीची देण्यावरच्या पाहून केपांगने ठरवले की,

लसकारी इनामदार

साधुमहाराजांचा वितन्ति करून या मुलीला तिची दृष्टि परत मिळवून घ्यायची!

काही दिवसांनी शेतकी केपांग साधु-बाबाच्या गुहेपाशी पोचला. केपांग कोणत्या लहान आपणाकडे आला आहे, ते त्यांना कळले. त्याची सद्बुद्धि पाहून साधुमहाराज त्याच्यावर खूप खूप आले, आपल्या मनातली इच्छा पूर्ण करण्यासाठी काय काय करायला जे-ते ही साधुबाबांनी केपांगला शिगितके.

अंतर केपांग तेथून निघाला. प्रथम तो त्या दुष्काळ पीडित गावास पोचला आणि त्या जाटलेल्या सन्याच्या शोचाला लक्षात. खूप दूर गेल्यानंतर एका जंगल भागातिकापाहून पाण्याची एक झारीक वार खाली पडताना त्याला दिसली. आणखी थोडे पुढे गेल्यावर तेथल्या दुव्याने तो चकितच झाला. त्या डोंगरावरून खाली केपांगे पाणी रसा गावाकडे जाऊन धाकणार नाही, असा तऱ्हेने तो पाण्याची झारीकशी वार असून कित्येक हत्ती वसून असलेले त्याला दिसले. जणू काही पाणी या बाजूला येऊ नये म्हणून वातलेला बांधव! त्या हत्तींना तेथून पळवून जाण्यासाठी केपांगने अनेक तऱ्हेचे आवाज केले, पण हत्ती बांधले हिम्म वसूनच राहिले. मग केपांगने काही वातलेली लाकडे काटवया घरी वेचून आणून हत्तींच्या, जवळच एक डोंग वसवला आणि सकयक साहून त्याला आग कावून शिळी

काही जगातच तेथे जमीनचा पांगल्या मोठमोठ्या न्हाळा उठल्या आणि काळा काळा धूर निघू लागला! तो धूर आणि आग पाहून हत्ती घाबरले आणि तेथून उठून पळून गेले! नस, डोंगरातल्या सन्याने ते पाणी जगडावरून त्या वाळलेल्या सन्याच्या जागेतून वाहू लागले. असा तऱ्हेने दुष्काळ-पीडित गावाचा तो झरा पुन्हा पहिल्या-सारखा झुळझुळ वाहू लागला आणि गावाचे संकट दूर झाले!

अशा तऱ्हेने वाळलेल्या सन्यातून पुन्हा पाणी वाहू लागायची व्यवस्था करून केपांग त्या बांधलेल्या मुलीच्या गावाकडे निघाला. "हा मुलगा पुन्हा आपल्याकडे का आला"—याचे मुलीच्या आईला आश्चर्य

वाटले. पण केपांग सरळ त्या मुलीबद्दल गेला आणि त्याने आपले दोन्ही हात तिच्या डोक्यावर ठेवले. केपांगच्या हातांचा डोक्याला स्पर्श होताच त्या मुलीचे डोळे प्रकाशित झाले अन् आनन्दात ती एकदम जोरडली-“आई! अंग मला दिवू लागलं बघ सगळं!” आता त्या दोघी साय-लेकी मुली झाल्या.

असा तन्हेने सावुचे म्हणणे खरे झाले. त्याने म्हटले होते की-त्या मुलीचा जो पति धनधार असेल, त्याने तिच्या डोक्यावर हात ठेवताच तिला दृष्टिलाभ होईल. आणि जनकपति सुखा मिळेल. केपांगने तिच्याशी चिवाहू करण्याच्या इच्छेनेच तिच्या डोक्याला स्पर्श केला होता.

त्या गरीब स्त्रीने लवकरच आपल्या मुलीवर केपांगशी विवाह करून बिला आणि त्या जोडप्याला बाधीबिंदी देऊन पाठवून दिलं. बावकोला वेळून केपांग स्वतःच्या गावी परतला. ज्याला सर्वजण निर्दुद्ध समजत तो केपांगच आता मोठा बुद्धिमान

डरला होता. त्याच्या या प्रसंग कापांची कोळि अगोदरच त्याच्या गावी पोचली होती. त्यामुळे साऱ्या रस्त्याने लोक कीतुकाने त्याच्याकडे पहात होते, त्याचे जागतस्वागत करून खूण सांगत होते!

बरी आलेल्या केपांग व त्याच्या बाय-कोला पाहून आता त्याचे दोन्ही मोठे भाऊ देवाने सनात जळू लागले अन् त्याच्याकडे शत्रुसारख्या मजदेनेच पाहू लागले.

केपांगच्या पित्याने हे सर्व ओळखले अन् त्यांना रागावून तो म्हणाला-“तुमचा भाऊच माहे ना तो? आजवर त्याला निर्दुद्ध समजून, त्याला घरातून घालवून देऊन, तुम्ही त्याच्यावर मोठा अन्याय केलात. तुम्ही केवळ आपमनलबी आहात. पण साक्षा घाकटा मुलगाच प्रामाणिक आणि परोपकारी आहे.”

पित्याच्या रागावण्याने दोघा भावांचे मन मालटले, अन् सर्वेवय केपांगवर प्रेम करू लागले. त्या सर्वांची सेवा करून केपांगने ही चांगले नाव मिळवले.

निसर्गातील आश्चर्ये:

आरोहण-कुशल मेंढ्या

लव जिवांच्या मेंढ्या हे पर्वतांची शिखरे ही सदात पडून काढे बक-साव, कारण यांचे डार डोक्यावर असले तरी त्यांचे काळे रंग अगुन कात मुळपत्तेच असतात. त्यामुळे डोक्यावर काढे ही त्या आकृती आकार पडू पडतून येतात.

‘लेपार्ड जेको’

‘लेपार्ड जेको’ नावाच्या प्राणीच्या पर्वतात जेवटीच अन्न मिळाल्याचे वाटते तेव्हा तो पर्वताच्या शिखरावर जातो आणि लवकरच त्या प्राणी मधील रंग बदलून तो पर्वताच्या रंगाला मिळत जातो.

जोड दागवत माहीत असलेला जोडप्यात मेंढ्या मैथिलीक मोठे कातू ‘साबोदरवा मोली’! याची लांबी आहे २.५ इंच (२४९ मि.मी.) शरीर उंचाई आहे ५.५ इंच (१४० मि.मी.), दात पडत आहे ५४ गीट (९.३५ कि.ग्रॅम), वजन १२५९ ग्रॅम हा मोली एक असा मोठ्या जिण्णामान तिण्णाला

भला मोठा मोती

माहिलेच्या खालून बाहणारी नदी

सन १९५५ साली रेडिओ आसामा-टोपच्या साहसिक यात्रेच्या काळामुळे बाहणारी नदी ही नदीचा पल्ला बागला. हिचा अधिकृत नाविक प्रसाद माहिलेच्या नदीच्या पल्ला पल पोटा आहे.

